

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czime alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr, $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árgedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A református egyház helyzete

az új viszonyok között, s a református lelkes teendői az egyház-társadalomban.

Irta s a tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet 1894 évi október 31-én tartott alakuló közgyűlésén előadta *Csiky Lajos* theol. akad. professor.

II.

Jó és hasznos dolog mi nekünk kitekinteni néha-néha a protestáns külföldre is, hogy nézzük meg ottani hittestvéreink küzdelmeit, s egyes nagy kérdések eldöntésénél való eljárását.

A németországi evangélikus egyház kormányzatának képviselői 1852-től kezdve rendszeren két évről két évre, röviddel a pünkösti ünnepek után, az úgynevezett „német evangélikus egyházi értekezlet“-re szoktak összegyűlni a Luther Márton életéből oly nevezetes hírre jutott Eisenachban. Összegyűlnek pedig oly célból, hogy „a hitvallás alapján az egyházi élet fontosabb kérdéseit szabad gondolat-cserében megbeszéljék, s az egyes tartományi egyházak önállóságának sérelme nélkül az összetartozóság kötelékét tüntessék elő s helyzetük egységes fejlődését munkálják.“

Hadd jegyezzem meg egészen mellékesen, hogy ilyen körű egyházi értekezletekre volna mi nekünk is igazán szükségünk!

Nos hát 1875-ben, a polgári házasságnak és az állami anyakönyvvezetésnek Németországba behozatala után mélyreható tanácskozásokot folytatott az eisenachi egyházi értekezlet a német evangélikus egyháznak az új törvények alapján elfoglalandó álláspontja, s különösen az esketési szertartás miként leendő végezése felől, s kimondta többek között, hogy az evangélikus egyház az állami hatóság előtt kötött házasságot föltétlen érvényűnek ismeri el; hogy az esketési formulában megteszi mindazon változtatásokat, melyeket előbb kimondott alapelvénél fogva meg

kell tennie; hogy az egyházi esketés ténye a bevezető szabad vagy előírt beszéden kívül bibliai leczkékből, az új párok fogadalmából, az esketési formulából, imádságból és megáldásból fog állani; hogy az esketési kérdés úgy formulázandó, hogy abban többé nem az egybekelési szándékról, hanem a házasságnak keresztyén szellemben folytatásáról legyen szó; hogy másképen formuláztassék ezen kérdés, ha az esketés azonnal követi a polgári egybekelést, vagy ha arra későbbben jelentkeznek a házasok; hogy a háromszori egyházi hirdetést azontúl egyre kell leszállítani stb. stb. Majd 1880-ban a kereszteleési és esketési bizonyítványoknak ingyen leendő kiszolgáltatásáról tanácskozott az eisenachi értekezlet.

Nincs szándékomban ezúttal ezen kérdést részletesen fejtegetni, de, ha megtekintem a mi esketési formulánkat, az eskütételt megelőző kérdést s magát az esküformát, világos előttem, hogy nekünk is tennünk kell e tekintetben valamit, és pedig tennünk kell, az egyéni tetszés és belátás kizárásával, egyöntetűleg, a felsőbb egyházi hatóság bevonásával.

De meg az is tisztán áll előttem, hogy ha bejön is az állami anyakönyvvezetés, nekünk vezetnünk kell a mi egyházi anyakönyveinket, csaknem változatlanul, illetőleg csakis az esketési anyakönyvek rovatainak megváltoztatásával. Szülötteinket, halottainkat, a hozzánk áttérteket, a tőlünk kitérteket csak úgy anyakönyveznünk kell, mint eddig, s természetesen anyakönyvbe kell vezetnünk a nálunk egyházi esketésre jelentkezett párokat is. Egyházi és polgári felsőségeink ezután is fognak a lelkesektől statisztikai adatokat bekivánni, sőt ezekre ezután, ha bejő a vallás szabad gyakorlata is, talán még nagyobb szükség lesz, mint eddig volt.

Meg fogja-e nekem a mélyen tisztelt Egyházi Értekezlet engedni, hogy ezen fölvetett kérdések

ügyében értekezésem végén határozati javaslatot terjeszsek elő?!

Es most azon nagy kérdésre kell már feleletet adnom, hogy *mik lesznek az új viszonyok között a református lelkész teendői az egyháztársadalomban?*

Ha az állam a maga hatalmas erejével, új intézkedései alapján több olyan külső eszközt elveszen az egyháztól, melyek eddig annak tekintélye, befolyása emelésére szolgáltak: akkor az egyháznak és így a mi egyházunknak, illetőleg egyházunk lelkészeinek a belső, a lélek, a szellem, az erkölcs világára ható eszközök tárházához kell fordulniok, hogy abból vegyenek fegyvereket a világgal, a földi érdekekkel vívandó küzdelmök sikerének biztosítására.

Mindenekelőtt álljon ő a hitelvek dolgában a szilárd, a törhetetlen meggyőződés alapján. Nem lágymeleg, félénk, hanem hitben erős, tanult, s így egyházunk elveit bátran valló, teljes tudatossággal hirdető lelkészekre van mi nekünk, nagyobb mértékben mint eddig, szükségünk, kik mint az Ur háztartásának felügyelői, szilárd, nem remegő kézzel és szívvel osztogassák a hívek seregének az élet kenyerét s biztos léptekkel vezessék ezt az élő víz forrásaihoz.

„Lelkészeink ne pusztán olyanok legyenek, mint a mutatók az órán, vagy a mértföld-mutatók az országúton, hanem mint a vészharangok, hogy fel tudják rázni a bűnben aluvókat. Áron a maga főpapi ruháján a póma-gránátok mellett csengőket is hordott, s a proféták azon parancsolatot nyerték, hogy mint a trombita emeljék föl hangjukat. Egy alvó toronyőr végpusztulást hozhat a városra“ (Hall, anglikán püspök).

Legyen ezentúl a református lelkész bátor hitvallása tételeinek fejtegetésében, mert ha van bűn, mely menthetetlen egy lelkésznel, az főként abban áll, ha hallgat ő ott, hol beszélni lelkiösmereti, hivatali kötelesség rá nézve.

Tanult lelkészekre van egyházunknak szüksége, kiknek tanítása mégis ne annyira a tudományos theologia logikáját, mint inkább a hittel és szeretettel megtölt szív felbuzdulását és kibuzogását mutassa. Ne fényes üstökös, hanem szelid ragyogású álló csillag legyen a lelki élet egén a mi egyházunk lelkésze; ne legyen ő vihar, hanem éltető cseppeket aláhullató, tenyészetet teremtő felhő.

Mennyi, de mennyi eszköz áll e tekintetben lelkészeink rendelkezésére!

A református lelkész első sorban *hitszónok*. Atyáink nem hiában adták lelkészeinknek a szép és jó „*prédikátor*“ nevet.

Nem ismerem fontosabb kötelességét a jövőben lelkészeinknek, mint hogy hozzanak elő az ő kincstárukból ó és új dolgokat; ó dolgokat lényegben, az evangéliom soha el nem enyésző, örök érvényű tanaiban, de újakat a formában, melyek mindig változnak a forgandó idővel, s legyenek tekintettel a kor irányadó eszméire, az emberek új és újabb gondolatvilágára.

A Megváltó azért feddette többször a farizeusokat, mert nem figyelmeztet az *idők jeleire*. Ne hasonlítsunk mi soha azon farizeusokhoz, kik másként beszélnek, mint a hogy élnek; ne hasonlítsunk azon órához, mely másként üt, mint a hogy mutat. Bizony mondom, hogy itt van újra az *időknek teljessége*, melyben meg kell változnia gondolkodásunknak, ha célt akarunk érni.

Igenis, prédikációink irányát igen sok esetben változtatnunk kell ezután, ha meg akarjuk tartani azokat, a kik a mieink. A kor és az emberek szükségai szem-

mel tartásával kell lelkészeinknek az ígét hirdetniök, tehát, tudományos terminológiát használva, *aktuálissá* kell egyházi beszédeiket tennök. Rettenetes csalogásra vezet az az elv, hogy *a jó egyházi beszéd mindig és mindenütt jó*. Nem áll, mert az igazsághoz nem mindig és nem mindenütt ugyanazon viszonyban állanak az emberek. Hirdesd ezentúl Istennek ígétét úgy, a mint az te benned, jól értsed meg: te benned vélt életté, erővé és lélekké, hirdesd azt közvetlenül, saját egyéniséged szerint, mert mindörökké igaz az, a mit a jó *Palmer* ezen szavakkal fejez ki: „az egyházi beszédben az örök igazságot nem absztrakt úton kell hirdetni, nem mint egy sürgönyt kell azt az embereknek átadni, melynél a sürgönyvivő teljesen közönyös alak, hanem épen a férfiu az, kivel a bibliai íge a legbensőbbben össze van forrva.“

Nekem azonban szilárd meggyőződésem az, hogy a lelkész még távolról sem teljesíti minden kötelességét egyháza s az egyháztársadalom iránt, ha ő csak a templomi szószékből érintkezik gyülekezete tagjaival, ha mit sem törődik az iskola-üggyel, s ha főként nem igyekszik a hívek reá bízott seregében valódi lelki atya, lelkipásztor is lenni.

Igenis, az új viszonyok fültétlen kötelességévé teszi lelkészeinknek azt, hogy tartsák szemmel gyülekezetük iskolájában vagy iskoláiban az oktatást általában, s különösen a vallásos oktatást. Mély bölcsesség rejlik egyházi törvényünk azon rendelkezésében, mely az úrasztalához először járuló növendékek előkészítését, vagy legalább a tanítás vezetését lelkészeink kötelességévé teszi. Hiszen épen abban a korban, a konfirmálandó növendékek korában kell megszilárdítani a felekezeti tudatot és hűséget; ekkor kell beoltani, behelyezni egyházunk épülete jövőbeni támaszaiba azt a fentartó és összetartó erőt, mely nélkül minden szél és vihar oly könnyen aládöntheti ezen támaszokat, hogy porba hulljon utánuk maga az épület is.

Tanári székesen gyakran szoktam egy képet használni, melyet jónak és találónak gondolok. A hitszónok, — ez a kép — ki gyülekezetének nem egyúttal lelkipásztor is, hasonlít ahhoz a madárhoz, mely csak félszárnynyal akar a magasba repülni. Minduntalan aláhanyatlak az a porba, s tört szárnyával a földön kénytelen fetrengeni.

Az a kérdés, hogy mik lesznek az új viszonyok között a magyar református lelkész egyháztársadalmi teendői?!

Legyen ő az ígének, felekezete tanainak rendületlen meggyőződésű hirdetője, legyen ő gyülekezetének, az ifjabb nemzedéknek lelkiösmeretes katechetája, s mindenekelőtt, a mi az előbbieket is jóformán magában foglalja, legyen ő gyülekezetének hű lelkipásztor.

Egy rengeteg mező áll itten előttem, melyről azonban csak néhány kalászt fogok leszedni s egymás mellé illeszteni.

Mi mindent magában foglal az a követelmény, hogy jövőben legyen a lelkész gyülekezetének valódi lelkipásztor is!

Azt teszi ez, hogy ismerje ő gyülekezetének minden egyes tagját, s vegyen részt azoknak örömeiben, bánatában, érdeklődjék lelki, erkölcsi, szellemi s anyagi állapotuk iránt; semmi se legyen az ő szemében kicsiny, a mi az egyháztagok egyéni, vagy családi életében nagy-nak tűnik elő, avagy csakugyan is nagy. Emelje jelenlétével a családok összejövételének hangját, e hang színvonalát; legyen ő olyan barát az egyes családok köreiben, a kit úgy tekint barátnak mindenki, hogy

egyszersmind a gyülekezet szeretett lelkészét tiszteli benne. Álljon ott vigasztaló, lélekemelő szavával a betegeknek ágyai mellett, s minden jótékony célú intézmény tőle és általa nyerjen életet és erőt. Ne kicsinyelje az anyagi kérdésekkel, ügyekkel való foglalkozást sem, s igyekezzék gyülekezetét a jólét olyan fokára emelni, mely szellemi, erkölcsi és lelki haladásának kellő biztosítékául szolgálhasson. Legyen az ő háza hegyre épített város a gyülekezetben, melynek falai között az egyéni jellem erejét, tehát a becsületes önzetlenséget, a szívjóságot, az emelkedett gondolkozást s a tiszta családi élet szentségét láthassák az egyháztalálók, hol béke és szeretet lakozzék, honnan béke és szeretet sugározzék ki.

És ha a középkor „*dormi secure!*” jelszavát ebben a lázasan tevékenykedő legújabb korban a „*csak előre!*”, a „*semper excelsior!*” váltotta föl: ha ma senki sem élhet többé becsülettel, mellén tétlen fonva össze karjait: ugyan mit érne s mit tudna hatni az egyháztársadalomban a jövőnek olyan lelkésze, ki apathikus semmittevéssel hagyná alágördülni a végtelen időben neki jutott órákat, napokat és esztendőket, ki nem igyekeznék becsületes munkával érdemelni meg a kenyeret, melyet a gondviselő Isten keze nékie juttatott?!

Mi többet dolgozunk, mint a mennyit elődeink dolgoztak, s tényleg többet kell dolgoznunk ma, mint a mennyit ifjuságunkban kellett dolgoznunk. S ne ámtsa senki magát azzal, hogy ezután ismét kevesebbet kell dolgoznunk.

Ha egyes külső dolgainkat átveszi tőlünk az állam: egyházunk belső életének munkálása annál nagyobb erőfeszítést követel tőletek, szeretett lelkésztársaim!

Nyerjétek meg minden jóra törő szándékaitok létesíthetéséhez a világi elem jóakarátát, támogatását; álljatok kathedráitokban, s lenn, gyülekezetetek körében is, magasan a pártviszályok emésztő tüze fölött; éljétek e világban úgy, hogy legyetek benne és mégis fölötté, mint a hajó a tengernek vizében; szabaduljatok meg magatok és szabadítsatok meg másokat minden szűklátókörűségtől, minden türelmetlenségtől, minden gyáva félénkségtől; abban álljon főerőtök, hogy haladjatok együtt a kornak minden nemes, minden emelkedett irányú törekvésével; tudjatok lenni egyházunk tanainak jó apológétái; hozzátok be egyházunkba a belmissiónak minden nálunk behozható munkáit, — mire mindjárt javaslatot teszek, — s támadjanak körötökben egyéni hajlamaitok szerint Fliednerek, Wichernek, avagy dr. Guthriek, kiknek neve fényesen ragyog az emberszereteti munkák történetének nagy könyvében, egyszóval kereszteljétek meg magatokat s magatokkal együtt egész egyházunkat a tiszta, a felsőbb értelemben veit liberális keresztyénség lelkében és szellemében: *ezekben álljanak az új viszonyok között a magyar református lelkész teendői az egyháztársadalomban, ezekben tehetik le egyedül a mi lelkészeink egyházunk jövő fennállhatóságának biztosítékait.*

Azt ígértem oda elől, hogy értekezésem tárgyaival kapcsolatban néhány határozati javaslatot terjesztek elő. Azok a következők:

1. Tegyen Értekezletünk lépéseket a tiszántúli ev. ref. egyházkerület közgyűlésénél, hogy ez szólítsa munkára az egyházszertartási teendőink egyöntetű átdolgozására általa már régebben kinevezett küldöttséget, és ez dolgozza át az új házassági törvény életbe lépésének idejére esketési teljes ágendánkat.

2. Indítson mozgalmat Értekezletünk a polgári házasság életbe lépésével az anyakönyvek vezetésénél

szükségesnek mutatkozó változtatások megtételére, s hívja föl erre a konvent figyelmét.

3. Tegye tanácskozás tárgyává Értekezletünk, hogy mely belmissziói munkák azok, melyeket magyar református egyházunk lelkészeinek, munkájok sikerének minél nagyobb mértékben biztosítására, egyházunk tagjai egyháziasságának emelésére, legcélszerűbben felfogniok, támogatniok lehetne. Tüzessék ki ezen tárgy megvitatása a jövő évi értekezlet teendői közé.

S ezzel végeztem. Kérem javaslataimat tanácskozás alá venni. Vajha értekezésemből néhány jó mag is hullott volna ki, mely termőföldre találva, hozna gyümölcsöt szeretett egyházunk javára!

✠ TÁRCZA. ✠

A Zsidókhöz írt levél kritikai és bibliai theologiai szempontból.

(Folytatás.)

A küsdelemben állhatatosak (12, 1-3.), *a szenvedések kösepett türök* (—, 4-13) *legyetek!*

a) *Ime a példák előttetek!* Az ó szövetségi Irás az élő és idvezítő hit példányképeinek egész seregét állítja a megpróbáltatásokkal tusakodó keresztyén hívők elé (11. r.) — — ugyan haboznának-e hát affelett, vajjon nyomdokaiba lépjenek-e azoknak, a kik elvették hitöknek jutalmát, lelköknek idvességét?!

Az író lángra gyújtja lelkesedésüket s erélyes hangon hívja fel őket és általában az összes hívő keresztyéneket, hogy ama dicső hithősöknek követői legyenek. „Annak-okaért mi is, kiket a bizonyságoknak ennyi fellege vesz körül”, azaz kik az üdvtörténelem annyi meg annyi kitarató és állhatatos hitű vezér-alakjait szemléljük léleken előttünk és körülöttünk: „tűréssel fussuk az előttünk levő küzdést”. A már egyszer hívővé lett embernek legfőbb szüksége van arra, a mi egyszersmind legnehezebb életfeladatát is képezi, hogy hív maradjon Urához mind a végig! Ne tétovázzon, ne tántorogjon, se jobbra, se balra ne tekintsen, hanem megfeszített akaraterővel, szilárd elszántsággal az előtte levő cél felé tartson, küzdve küzdjön, futva fusson. Ugy cselekedjék a hívő keresztyén, mint a versenyfutó, a ki levet magáról minden nehéz öltözéket, eldob útból minden akadályt, nem tekint a néző közönség csalfa hizelgéseire, sem az eléje hányt kincsekre: csak fut egyenesen és tudatosan a cél felé a pálmáért. Ekképen a hívő is minden anyagiságot megvetve és a lelket oly könnyen körülövező, behálózó bűnt (τ. ἐπιπέριστον ἁμαρτίαν) az evangyéliumi hittől eltántoritani akaró hamis tudományt kerülve, az Úrtól kijelölt cél felé iparkodjék teljes odaadással (1. v.), „nézvén a hitnek elkezdőjére és bevégezőjére *Jésusra!*” Az Ur Jézus példájának követésében van a legbiztatóbb bátorság, mert ő a hitnek elkezdője, a ki földi életének idején a hit erejéről világos bizonyosságot tett, a ki a hitet keblünkbe plántálta, nemcsak, hanem mindvégig tökéletességre is juttatja. Oecum.: αὐτός τοῦ ὅλως πιστεύουσι

ἡμῖν αἴτιος καὶ (Theoph.) τὸ τέλος αὐτοῦ ἐπιθήσει, ὡς τελειοτάτην αὐτὴν ἔχειν ὑμᾶς. Jézus a mi hitünknek egyedüli tárgya, a ki noha az ő mennyei örök dicsőségét (προκαίμενη αὐτῷ χάρις) megtarthatta volna, mindazáltal a szívzaggató és bántó gyalázatra sem figyelt; némán eltűrte, hogy „az emberek között útálatos és megvetetett“ (Ézs. 53.), orczáját nem vonta el a gyalázás és megköpdöstetés elől (Ézs. 50.), hanem még „keresztet szenvedett“, a legrútabb és legborzalmasabb halált (crudelissimum terribilissimumque supplicium [Cic. Ver. V. 64]) mi helyettünk, mi érettünk . . . „s űle az Isten trónjának jobbára“. Látjátok: a mind haláláig engedelmes és hű Idvezítő, a fájdalmak és kínok után dicsőséggel és tisztességgel koronáztatott meg. Nézzétek ti is az ő szent életét s Ő legyen fenséges példa előttetek mindenha! *Kövessétek!* (2. v.)

Az író eme lelkes és komoly felhívásának, főleg pedig az Ur példájára való hivatkozásának indoka (γάρ 3. v.) annak meggondolásában rejlik, hogy az Idvezítő a hitetlenek, öngazságukkal kérkedő bűnösök részéről lépten-nyomon ellenkezést szenvedett, a midőn ezek őt Istennek Fia és a világ Messiása gyanánt elismerni vonakodtak, őt megtagadták, sőt örültnek tartották (Mk. 3, 21) és az ördög barátjának bélyegezték (Mt. 12, 27). Ezt, az ő isteni tekintélye ellen intézett ellenkezést (ἀντιλογία) eltűrte, elszenvedte Jézus, a minek mérlegelése indítsa a hívőket arra, hogy el ne fáradjanak s a tusakodás közepett lelkeikben meg ne lankadjanak, kezökből a győzedelmi zászlót kiragadtatni ne engedjék, mert a ki visszahúzódik, abban nem gyönyörködik az Ur Lelke!

τοιγαροῦν] (még 1 Th. 4, 8) nyomatékosabb s az előző hosszu kifejtés után megfelelőbb következtető kötőszó, mint τοιγαύρ, τοίνυν vagy οὖν.

νέφος] képes kifejezés; jelzi a nagyszámú sűrű tömeget, mint a latinban *nubes*, p. o. Liv. 35, 49.: *peditum eequitumque nubes*.

ὄγκος] nem közvetlenül erkölcsi értelemben: *fustus*, dolyf, gög (a hogy Bengel és mások értelmezik), hanem általánosságban: teher, akadály.

ἐπιπεριστατος (περίστασθαι mediumtól) jelzi a bűnt, mint a mely bennünket könnyen körül fog, beháló. Ez a melléknév a görög nyelvhasználatban csakis itt fordul elő.

ἀφορᾶν] ἄπλγ. = ἀποβλέπειν 11, 26.

ἀναλογίζεσθαι] ἄπλγ., az összehasonlító, illetőleg latolgató megfontolást jelenti. Bengel: *Comparatione insituta cogitate: Dominus tanta tulit; quanto magis servi ferant aliquid?*

ἀντιλογία] egyszerűen = ellenmondás, ellenkezés, a tettleges bántalmazás mellékfogalma nélkül.

τ. ψυχαις ὑμ.] az ἐκλύομενοι-hoz és nem κάμηται-hez tartozik.

β) *A hívőkre mért próbák üdvös célzatúak*, miért is azokat keresztyéni béketűréssel hordozzák! (4—13. v.). Az Ur Jézustól eltántoritani törekvő hamis tudomány (ἀμαρτία) ellenében még nem vívták ki az olvasók azt a győzedelmet, melyért a hajdankorból feltüntetett vértanuk saját életüket is feláldozták (4. v.) Az az égő parázként emésztő külső vagy belső nyomorúság, melyet az örökkétartó üdv hivatott birtokosai közül kinek-kinek meg kell ízlelni, mind nem egyéb, mint a mennyei Atya

részéről történő, de csak ideig tartó fenyítés. Emlékezzék meg hát minden hívő arról, a mit az Ur Lelke mond ezekre a megpróbáltatásokra vonatkozólag: „Fiam — úgy mond — ne csekélyeld az Ur fenyítését“, légy hálás a te mennyei Atyád ezen kegyelméért és „meg ne lankadj, ha ő fedd“, ha szenvedésekkel látogat (5. v.), mert hűségét és szeretetét nem változtatja ő meg akkor sem, midőn elkényeztetés helyett felemeli fenyítő vesszőjét minden fiára, a kit jókedvébe fogad (6. v.).

Ne foszszátok meg magatokat az ezen profétai szavakban ígért vigasztalástól (7. 8. v.). A fenyítékben Istennek atyai bölcsesége nyilvánul: ugyan van-e olyan fiu, a kit az ő atya nem fenyít, nem fegyelmez, nem nevel? Ha pedig Isten fenyítés nélkül hagy benneteket; ha nem éreztetni veletek ugyanazt a nevelői gondoskodását, melyet a fiai gyanánt elismert hithű eldődők tapasztaltak: akkor nem vagytok fiak, hanem korcsok, a kiknek az Atya örökében nincs részetek s nevelés-tekkal nem törődik a mi Atyánk.

A tűrésre buzdítson továbbá (εἴτα) annak a meg-gondolása, hogy a bajokkal való küzdés nemcsak Isten nevelői eljárásáról tanuskodik, hanem egyszersmind azok javunkra is czéloznak (9. 10. v.). Mert míg a földi atyák földi módon, kevés idő tartama alatt s részint tévedésből, részint eldőlétekből vagy bizonyos nemű önző czéllal, tehát saját vélekedésökhöz képest fenyítettek bennünket és féltünk tőlök, midőn a fenyítéket alkalmazták: addig Isten mindig mennyei javunkra tekintettel, csalhatatlanul meglevő üdvünkre való czélzattal fenyít és így mennyivel inkább engedelmeskednünk kell neki, a lelkek Atyjának, a ki a testi léten kívül, lelki életünknek is adója, a kinek fenyítése nem veszi el ható erejét a halálban, sőt túl a síron örök életet ad; a ki azt akarja, hogy bűntől mentek, erkölcsileg s lelkileg tiszták, hozzá hasonlatosak, azaz szentségének részesei legyünk!

Bárminemű fenyítéknek is az a jellege, hogy keserű a gyökere, de édes a gyümölcse (így már Aristoteles, Diogen. Laert. 5. 18. H. ö. Wetsteinnál). Az író ezzel az általános tétellel kívánja megnyugtatni az olvasók szívét; különösebben pedig az isteni fenyítéknek zugolódás nélkül való eltűrésére int, midőn annak áldása, üdvös eredménye gyanánt „az igazságnak békességes gyümölcset“, azaz az erkölcsi tisztaságot, a nyugodt öntudatot mutatja fel, a melynek birtokában békessége van az embernek önnönmagával, embertársaival és Istennel (11. v.).

Annakokáért ismételtén buzdít az eddigi intések után állhatatos kitartásra (12. 13. v.). Mivel hát Isten fiai vagytok és az igazságnak békességes gyümölcset élveznetek kell: a harcban elfáradt kezeket és a meg-eröltetés miatt rogyadozó térdeket egyenesítsétek ki és azon az úton, mely előttetek van, nyíl irányában bátor léptekkel haladjatok előre; azaz a keresztyéni erkölcsiség útján, melyre eljuttotok, minden zsidóskodó tévedésektől eltekintve, helyesen, hozzátok illendően járjatok, hogy a ki még a keresztyénségben ingadoz, jobbra-balra

sántikál, az látván a ti határozott lépteiteket, példátokat kövesse, el ne hajoljon, sőt inkább tétovázásával felhagyva, a többiekkel lépést tartson.

Jegyzet. 4—13. vv. ἀντιπαθίστημι] a mediumban és ἀνταγωνίζομαι a görög íróknál (Thueyd., Xenoph.) fordul elő, de az új szövetségi írásban csak itt. — *πρός]* accusativussal jelzi a küzdés irányát s az ellenfélt, a kivel küzdeni kell.

ἐκλανθάνεσθαι] (mellette a tárgy genitivusban) és *ὀλιγορῆναι]* a LXX és új szövetség nyelvhasználatában csakis e helyen.

προσφάρεσθαι τινι] (Plátónál *πρός τινα*), adverbiummal (*οὕτως, βέλτιον* etc.) vagy pusztán adverbialis fogalommal (mint itt *ὡς υἱοῦς*) kapcsolatban = valakivel bánni; jó görög kifejezés, mely az új szöv. irodalomban másutt nem olvasható.

ἐντρέπεσθαι] mellett a tárgy, accusativusban; a régiebb íróknál ellenben genitivusban.

ὁ πατήρ τ. πνευμάτων] Isten, a testi és lelki élet adója. Indokolatlan az a vélekedés, mintha az író e kifejezése Istent, mint különösebben az emberi lelkek teremtőjét jelezné, ellentétben a traducianizmussal, creatianistikus értelemben.

A 13. vers első fele hexameter, a melyre először Carpozov figyelmeztetett. H. ö. Winer id. m. 595. l.

Törekedjétek békességre és szentségre (12, 14—17); el ne tántorodjatok az Úrtól (—, 18—29).

a) Hogy a gyülekezetben és azon kívül mindenek ékesen és jó rendben menjenek véghez, *törekedjenek* a hívők szent komolysággal a *köz-békességre*, oly módon, hogy mindenekkel, nem csupán hitfeleikkel, hanem még ellenségeikkel is igyekezzenek a jó egyetértés helyreállítására és fentartására. E mellett tartsák szemök előtt a *szentséget*, mely az erkölcsi élet tisztaságában, feddhetetlen jellemében, de egyszersmind a testnek tisztán tartásában is határozódik. Oly feltétel, mely nélkül senki sem közelíthet Istenhez, az Urhoz, a ki merő szentség (14. v.).

A saját magára való ügyelettel kapcsolatban terjeszse ki figyelmét minden egyes hívő az ő felebarátaira is (15. 16. v.). Gondja legyen arra, hogy senki se forduljon el könnyelműen Istennek a Jézusban közlött kegyelmétől, a mi azt a veszélyt okozhatná, hogy az ilyen emberben — mint valami mérges növénynek a gyökere — megfogamzik a gonoszság, a tisztátalanság — s aztán tovább-tovább terjedve s elharapózva, kárhuzatos gyümölcsöket hoz létre, a mennyiben a rossz példa többeket tévútra vezethet, megmételyezhet, megfertéztethet. Ne legyen hát egy is paráználkodó avagy földiek után kapzsiskodó, hitetlen, istentelen, mint a milyen volt Ézsau, a ki elsőszülöttségét minden előjogával egyetemben egy jóllakásért eladta (Gen. 25, 33). Ez a példa indítson óvatosságra minden hívőt (17. v.). Mert tudjuk, hogy midőn Ézsau később érvényesíteni kívánta elsőszülöttségi igényeit, midőn örökölni akarta az áldást, a theokratiai értelemben vett pátriárkai ígéretet: nem talált meghallgattatásra; az ő bánkódása, búsongó megbánása, mely abban nyilvánult, hogy epekedve vágyódott ismét az általa könnyelműen eitékozolt áldás után, ez a megbánás már késő volt, s nem részesülhetett az az elpazarolt előjoghoz kötött áldásban. Vigyázzatok, kik már a kegyelem frigyébe bevétettetek s az ígéretnek

örökősei vagytok, hogy el ne veszítsétek az evangéliumban számotokra ígért üdv-javakat! (17. v.).

ὄστερῃν ἀπό τινος] a saját hibából eredő veszteség fogalmát fejezi ki, míg *ὄστερῃν τινος* a veszteség fogalmát általánosságban jelzi.

τὰ πρωτοτόκια] az elsőszülöttség minden előjogaival együtt. A klasszikusok e helyett *ἡ προσβία* vagy *τὸ προσβίον* kifejezést használják.

A 17. versben *αὐτῶν* visszavivő névmást nem a *μετάνοια*-ra (Chrys., Oec., Primas., Luth., Grot.), hanem az *εὐλογία*-ra vonatkoztatjuk (miként Theoph., Beng., Schmid Ker. F., Bleek).

Kovács Ferencz.*

Az egyházpolitikai zivatarnak immár utolsó hullámai törnek meg a győzedelmes szabadelvűség rendületlen szikláján.

A földidézett ellentétek lassankint elsimulnak. A mi jót a nemzeti akarat hatalmas felbuzdulással megalkotott, hamarosan átmegy az élet praktikumába s áldásait megérezzük az egységes, modern fejlődés gyorsabb lüktetésében.

Ám mielőtt ennek a nagy, dicsőséges, termékeny epochának számadásait lezárnók, halátlanság volna megfeledkeznünk e nagyszerű új eszmeáramlatok egyik szerény, de annál nemesebb szellemi munkásáról, a ki minden reklámfogó láрма nélkül sokat, nyilván többet használt az eszmék, irányok előkészítő tisztázása körül, mint nem egy azok között, a kiknek fejét a közelismerés borostyánja övezi.

A régi jó táblabírák kihalóban vannak. Ennek a tiszteletre méltó típusnak, melynek magvaszakadása érzékeny vesztesége nemzeti jellemünknek, erőteljes, méltó képviselője Kovács Ferencz.

Szép, jól betöltött közpálya után a magyar alföld szívében, Hódmező-Vásárhelyt élvezi azt, a mi megérdemelt részéül jutott, a klasszikus otium-ot cum summa honore.

Valamikor régen, még a pozsonyi diétán a nagy emlékezetű Klauzál Gábor volt „kis követe“, majd maga is a politika szolgálatába állván, Hódmező-Vásárhely országgyűlési képviselője s előbb még Csongrádvármegye alispánja volt.

És változatos, sikerekben nem szegény közpályájának legkedvesebb emlékeihez tért vissza most, mikor az új Magyarország átalakulásának eszmefluktuációi minden igaz magyar hazafinak vérért megpezsdítették.

Nem az egyházpolitika számára készült, hanem azért épen végszóra jelent meg „Az 1843—44-ik évi magyar országgyűlési alsó tábla kerületi üléseinek naplója.“

Monumentális munka. Hamarjában nem tudnám megmondani, ki hozott hasonló munkát és áldozatot a magyar szabadelvűség oltárára mostanság.

Hat természetes kötet, kiállítva a könyvnyomtató mesterség komoly eleganciájával.

Evek hangyaszorgalmu munkásságának eredménye ez a mű s bizony nem Kovács Ferencz bátyánknak van oka röstelkedni miatta, hogy ezt a nagybecsű s a

* Azon alkalmából, hogy egyházkerületünknek ez érdemes tanácsbíráját az a ritka kitüntetés érte, hogy élére állítottott annak a nagy reményekre jogosító nagyszabású társadalmi mozgalomnak, a mely egyházi érdekeinknek minden irányban való ápolását tűzte feladatául, megválasztatván ő a tiszántúli egyházi Értekezlet világi elnökévé, helyén valónak találtuk átvenni a „Nemzet“-ből a fentebbi cikket, annak bizonyosságául, hogy a mi közszületünk tárgya mily meleg elismerésben részesítették, mint író a fővárosi napi sajtó egyik legtekintélyesebb organuma által is.

mellett tanulságosan élvezetes forrásmunkát „saját költéségén” kellett kiadnia.

Pedig hát ha senki más nem vette volna ezt a munkát, csak azok, a kiknek legnagyobb szükségük volna rá, hogy mindennapos evangélium gyanánt olvassák, a méltóságos főrendek és főpapok, meg a képviselőház klerikálisai, a jövedelméből akár két árvaházat fundálhatna az illusztris kiadó.

Nagy idők nagy férfiai elevenednek meg e természetes kötetek ragyogó lapjain. Hazafiak, a kik nem nézve főrangu születésre, egyházi főméltóságra, félszázaddal ezelőtt valának lelkes apostolai azoknak a magasztos elveknek, a melyeknek diadaláért most kellett élethalálharcot vívnunk.

Könyvet kellene írni, ha csak vázlatosan is akarná az ember ennek a Napló-nak tartalmát részleteiben is megismertetni.

Am vele szemben egy kötelesség fennáll. Nem szabad hiányoznia egyetlen számottevő köz- és magán-könyvtárból sem.

Legyen olvasmánya a még jövődől nemzedékek magyar ifjúságának, mert ha valahol, itt találhatja fel a politikai önzetlenség, alkuvástalan szabadelvűség s a jellemképző közérények fölbuzdító példáinak egész, gazdag tárházát.

A szerény „kiadó” pedig, a ki jól tudom, csakis öntudatától vár és fogad el jutalmat; a nemesen, jól teljesített kötelesség felemelő érzetén kívül bizvást magának vallhatja a régi jó táblalabirák kedvenc Horátiusával, a híres „exegi monumentum”-ot.

Könyvismertetés.

Assisi Ss. Ferencs élete Sabatier Páltól.

Francia czime „Vie de S. François d' Assise” 4-ik kiadás. Paris, 1894. 8r. CXXVI. 418. Ára 7 fr. 50 c. már megjelent a 7-ik kiadás is, sőt az angol fordítás is Houghton S. L. által Londonban, 1894.

(Folyt. és vége.)

Ferencz nem szándékozott teljesen kolduló rendet állítani, hanem olyat, mely kézi munkával keresse meg kenyerét . . . a koldulás csak kivételes volt és szükségből, mikor hosszú útról jöttek s még nem kereshettek, a szeretet által nyújtott eledelt nevezte költői nyelven Ferencz „mensa Domini”-nek, az alamizsna kenyeret pedig „angyalok kenyerének”. Volt eset, hogy a dolgozni nem akaró barátot elbocsátotta köréből, mesterembereket befogadott, szerszámok bírást szabadosnak nyilvánította. Olaj- és szőlő-éreskor munkásul ajánlkoztak. Feladatuk volt a szegényeken segíteni. Ferencz a maga menyasszonyául a szegénységet választá, mintha az megszemélyesült volna, annak szolgált véglegheletig.

A rend tagjaiul ujonczi év nélkül vettek fel. Az első tagok mind világiak valának. Leo és Illyés voltak első kedvelt tanítványai, nekik magyarázta meg, miben álljon a tökéletes öröm: legyőzni magunkat és önkényt szenvedni el Krisztus szeretetéért a bajokat, méltatlanságot, szemrehányást és rosszulbánást.

A nők közül Assiseban 1194-ben, a Sciffi nemes családból született Klára volt első, a ki tagul lépett be a rendbe, 1212. virágvasárnapot követő hétfőn. Előbb a benzésnök zárdájába helyeztetett, majd a sz. Demjén kápolna melletti remetelakba szállásoltattak a csatlakozó leányok. De a római szék a benzés apácák szabályát erőszakolta rájuk, csak Klára életében a Demjén kápolna melletti Klarissa-zárda volt kivétel, ez hű volt a szegény-

ség eszméjéhez. A kath. egyház nem ismer mást, mint vagy híveket, vagy lázadókat.

A rend terjeszkedése 1217 óta ölte nagyobb mérvet. Illyés Syriában nyert sikert; Spirai Caesar dél Németország vidékein; a Magyarországra hatolók siker nélkül tértek vissza. Pacificus, a költő, Franciaországba ment, Agnello Angliába 1224-ben. A Marokkóba átmentek közül 5 vértanuhalált halt. Maga Ferencz is elindult a keresztés vitézekkel Egyiptomba, 1219; meglátogatta a szentföldet is. Míg távol volt, 2 helyettese, felülről nyerve támogatást, kezdte a szabályt lágyítani, módosítani, már halálhírét is költötték Ferencznek, hogy a rend kitartóbb tagjai megfélemlítenek. Sietett Ferencz haza a szakadást megakadályozni. Portiunculába hívta egybe 1220 szept. 29. a rend egyetemes gyűlését. Az eddigi szabály szerint a rendnek nem volt szabad semmi birtokának lenni, az annak adott kolostorokat sem volt szabad sajátjoknak tartani, mihelyt az adományozó kivánta, azonnal vissza kellett adni ellenállás nélkül. Mikor útjában Bolognában épülni látta a „barátok házát”, elrendelte annak üresen hagyását; Hugolin bibornok, kihez fordultak a szabály-lágyítók, csak úgy menthette meg e zárdát, hogy a maga sajátjának nyilvánította. Megbizta ugyan Hugolin bibornok Ferenczet szabály-készítéssel, de feltételeket tűzött elébe a pápa által, p. o. az ujoncság behozatalát és elejtését azon pontnak, hogy „ne legyen semmijök.” Catan Péternek engedte át Ferencz fájdalmában a rend igazgatását. „Ettől kezdve — mondá társainak — meg vagyok halva rátok nézve.” A római egyház kiragadta az intézést, alakítást, kezéből. Rábizott ugyan az eredeti (1210-iki) rövid szabály szövegezése tiszteletből, de azután kihagytak abból mindent, mi a római széknek nem tetszett, a főnökek való feltétlen engedelmeskedés lett a főpont. Ferencz a feltétlenül engedelmeskedőt hullának nevezte keservében, az egyéni öntudatot tartotta végponton ítélőnek „Nullus tenetur ad obedientiam in eo ubi committitur delictum vel peccatum” (II. levél). Vannak töredékek (a Tribulációkban p. o.), hol ő szentnek nevezte a lázadást, ha azt a lelkiismeret parancsolta. Ez álláspontot a XVI-dik századi reformátorok foglalták el. Midőn III. Honorius 1220 szept. 22. „Cum secundum” bullájával Ferencznek és a „minor” testvéreknek megszabta az ujonczi évet, s a nem engedelmeskedőket egyházi büntetés alá vetette, vége lett a bűnbánat hirdető testvérek szabadságának . . . Ferencz megérezte azt lelkében, s egy a kiirtást kikerült naiv párbeszédében a breviariumos főpapokról keserűen nyilatkozék, s hamut hintett az őt sértető ujonc fejére, jelezvén vele, hogy a gépies imádkozás hamu értékű.

A pápa által 1223 nov. 29. megerősített szabályzat már az egyház műve, a római egyház beavatkozására az eredeti alaptól teljesen elütő. Már vannak saját zárdáik, főnökeik, sőt templomaik; eddig a Ferencz hívei, mint predikátorok, csak jóakaratu segítői valának a papoknak: most saját templomaikban predikálnak s mintegy új parochiákat képeznek, szentségeket is osztogathatnak. Ferencz egy barlangba vonult félre, mint egy remete, készíté *végrendeletét*, mely az 1223-iki szabály csendes helytelenítése volt, s példája és szavai által tiltakozott az ellen. „Eljő az az idő egy napon, mikor rendünk elveszítendő jó hírnevét”, — másutt két betegségről beszélt, mely utólérendi a fiatalokat, a szegénység és alázatosság iránti hűtlenségről, leginkább rettegett a tudomány démona általi megszállástól. Eszméi leverettek. Ő nem tudományos intézetet akart alapítani, hol a theologia megölheti a vallást és szeretetet göggyében. A scholasztika kezében a tudomány megölte csakugyan mindkettőt.

Ferencz 1224 augusztus végén vonult az 1269 méter magas *Alvernus* csucsára, az onnan látható erdő, madarakkal telve, egyike Európa legszebb erdőinek. Ez erdő maig is ereklye gyanánt fentartott. IV. Sándor pápa megátkozta azokat, kik kivágnák az *Alvernus* erdőjét. V-le mentek Maseo, Ange és Leo. Ferencz szerette a szép természetet. Itt akart készülni a halálhoz. Rendje jövője felett elmélkedett, s az kínos benyomásokat tett lelkére. A szenvedés neki jól esett. De e szenvedés — fogalma szerint — a Jézusért való, azért édes. Böjtölt és imádkozott egész éjjel, reggel látománya volt, a hideg éj után a kelő nap sugarai felmelegíték lankadt testét, látott a láthatár szélén egy szeráfot keresztre szegezve, s midőn magához tért, testén az öt sebet megpillantotta. Ezek a szegek helyei, nyomai voltak. A régiebb leírások szerint nem vértettek, a vérző seb későbbi találmány. Másnap (1224 szept. 30.) Portiuncula felé indult. Elbúcsúzott, az *Alvernus* hegynek Isten-hozzát mondott, mint melyet többé soha nem fog látni. Orlando gróf adott lovat az utazó alá, a hegy tulajdonosa, ki tisztelte Ferenczet.

Syriából visszatérte óta (1220. aug.) folyvást gyengült. Hallván Hugolin bibornok Ferencz betegeskedését, a Rietiben tartózkodó pápai udvarba hívta őt. Előbb Szent-Demjénbe, az általa kedvelt kolostorba látogatott el, hol 15 napig elsötétült szeme világa, vakságában két darab fácskát vett elő, mintha hegedű volna és éneket rögtönzött. Klára gondozta, nem akarván a zárdában lakni Ferencz, részére a kertben nádból remetelakot rögtönzöttetett, a fenyő és olajfák susogó lombjai alatt. Itt szerkesztette a híressé vált *Dicsőeneket a Naphoz*. Kézirata Assiseben őriztetik, e kézirat után jelent az meg Rómában, 1874-ben. Benne a napot, holdat, csillagokat, s az Úr minden teremtményeit áldja és dicséri, mint melyek jelképei az egyedül imádandó felséges Istennek. Végóráiban beteg ágyon felkiáltása „hol vannak azok, kik elragadták tőlem testvéreimet? hol vannak azok, a kik ellopták tőlem családomat?” — mutatja, hogy a rend felőli eszménye felett hánykódott lelke. Már a főnökök a bibornok kezében eszközökké váltak. Utolsó intelmeinek egyike „nem akarok bakó lenni, hogy úgy büntessenek, mint a polgári kormányzók” — minő elősejtem! A 3-ik rend is — felszerzetesek társulása, 1210. és 1221. szervezve — a pápaság katonasága volt . . . néhány év! s a hitnyomozó törvényszék bakói szerepét vezetendik. Sok okmány eltűnt, mely a végóra hiteles adatait tarthatta volna fenn.

Meghalni Portiunculában, e tiz lépésnyi kápolnában, melyhez annyi emlék kötötte, volt óhaja. Oda vitték. Itt mondta tollba végrendeletét. Ennek némely tétele a szabadság zászlaja, vezéreszméje „ha valamikor valaki, akár a pápa, parancsol olyat, mely ellenkezik a hittel és szeretettel és annak gyümölcseivel, engedelmeskedjél Istennek inkább, mint embereknek.” Ferencz minden ízében az egyéni vallásosság előfutára vala. Az egyház, melyet az evangéliomnak és a szabálynak nem fölébe, de alája helyezett, vagy akart helyezni Ferencz, észre vette az új fuvalmat. Hugolin bibornok, a ki IX. Gergely név alatt pápává lett, négy év mulva Ferencz halála után (1230. szept. 28.) ünnepélyesen („*Quo elongati*“ bullájában) saját magyarázata alá vette Ferencz szabályát, daczára Ferencz azon meghagyásának, hogy semmi új értelmezés ne tétessék szabályán és végrendeletén . . . a pápa kimondta, hogy a rend tagjai nem kötelezvék a végrendelet megtartására. Ferencz megtiltotta volt, hogy soha se kérelmezzenek követői semmi kiváltságot a római udvartól . . . s ezekre megy a ferenczrendűek

részére kibocsátott bullák száma. Imé a Ferencz tervelte egyszerűség és egyéni működés szabadságának tökéletes romba dőlése!

A vihar be is következett, az eredeti szabályt megtartani akarók (Zelanti) keményen lakoltak a pápa által idomított és támogatott párttól, börtönnel — mint Spirai Cesar — és futással, s üldöztetéssel találkoztak. Egy hű rendtagtól, mivel csak annak akart engedelmeskedni, a végrendelet elkoboztatott, széttépetett és a szerencsétlennek fején égettetett meg.

A végrendelet teljes szövegét közölte szerző a 389—93. lapokon. Hogy mennyire nem volt alapgonddal a feltétlen koldulásból élés, mutatja e rész „Munkálkodtam saját kezeimmel s akarom, hogy minden testvéreim üzzenek valamely tisztességes mesterséget.” „A dologtalanságot kerülni kell.” Készített Ferencz végrendeletet a Klarissáknak is, de az nem maradt fenn, megsemmisült és IV. Orbán pápa 1263-ban egészen új szabályt adott nekik, teljesen megváltoztatván a rend jellemét.

Jelképet akart hagyni hátra halála előtt, egészen meze nélkül kellett őt a földre letenni, hogy a szegénység karjaiban haljon meg. Ez volt okt. 1. Aztán visszahelyezték ágyára, elénekelték neki a naphoz írt himnust. Aztán kedvencz zsoltárját, a 142-iket mondta el „Én az Urhoz felkiálték”. Október 3-ikán 1226. csendesesen elszunnyadt. Azon fülke, melyben meghalt, kápolnává alakítottatott át, néhány méternyire feküdt a Portiuncula parányi templomtól. Templom és fülke ma be van véve, építve a nagy bazilikába, melynek alapkövét 2 év mulva, mikor IX. Gergely személyesen jött el Ferenczet a szentek közé avatni, maga a pápa tette le.

Függelékben igazolja szerző a sebhelyek (stigmák) megjelenésének valódiságát, a nélkül hogy csodának tartaná. Hase kétségbe vonja a valódiságot. Az egykori okmányok elősorolják. A 2-dik függelék az aug. 2-diki portiunculai bucsu eredetét fejt ki. Az engedélyadó pápai bulla maga ellentétben van a végrendelettel. Tehát későbbi adalék. Miután Crescentius közfőnöke alatt (1244—1247) megkezdődött a szabályváltoztatók részéről az üldözés a szabályhoz hű tagok ellen, s IV. Incze pápa az új bazilikát jelentette ki a rend anya- és székpontjával; a hű tagok a Portiuncula kápolnát nyilvánították annak, a mint hogy igazán az volt eredetileg. Ma is a szabálytartók (observansok) foglalják el Portiunculát, míg a conventualisták a bazilikát. A bucsu legenda feltalálása is a pápai döntvény elleni tiltakozásból keletkezett.

Ferencz szívében hordozá a csodálatost, ő a mozgalom és világosság barátja volt, a cselekvés századának fia, ő mindent jónak hitt, a társadalmat, természetet, az embereket, ő nem a hitvizsgálódás szabadságával, hanem a felebaráti szeretet szabadságával kísértette meg, dogmákat nem érintve, a reformot. A gazdagok elleni megvetést soha nem hirdette, az előkelők is bámulták, sőt hirdette, hogy Isten nekik Istenök, tiszteljük őket, mert segélyére jöhetnek a jó embereknek. A mai socialismus azon irányja, mely a tőke és vagyon ellen fordul, ő reá nem hivatkozhatik. A legújabb írók, Hase (1856.) és Renan (1884.) Ferencz babérait nem érintették. Ferencz szép gondolata, hogy „Jézus a mi lelkeink püspöke”, a pápaság megszilárdítására nem szolgált. A földi hatalom és fény teljes birtokában levő római udvar a nagy mozgalmat, a ferenczes mozgalmat kizsákmányolta s a maga céljaira idomította át. A történelemben 2 Assisi Ferencz van: a legenda Ferencze, a mint a pápai érdek megalkotta; és a valódi Ferencz, a mint az új nyomozás, s ennek élén Sabatier kikutatta, mely a római csinált

mellett tanulságosan élvezetes forrásmunkát „saját költéségén” kellett kiadnia.

Pedig hát ha senki más nem vette volna ezt a munkát, csak azok, a kiknek legnagyobb szükségük volna rá, hogy mindennapos evangélium gyanánt olvassák, a méltóságos főrendek és főpapok, meg a képviselőház klerikálisai, a jövedelméből akár két árvaházat fundálhatna az illusztris kiadó.

Nagy idők nagy férfiai elevenednek meg e termetes kötetek ragyogó lapjain. Hazafiak, a kik nem nézve főrangú születésre, egyházi főméltóságra, félszázaddal ezelőtt valának lelkes apostolai azoknak a magasztos elveknek, a melyeknek diadaláért most kellett élethalálharcot vívnunk.

Könyvet kellene írni, ha csak vázlatosan is akarná az ember ennek a Napló-nak tartalmát részleteiben is megismertetni.

Am vele szemben egy kötelesség fennáll. Nem szabad hiányoznia egyetlen számottevő köz- és magánkönyvtárból sem.

Legyen olvasmánya a még jövendő nemzedékek magyar ifjúságának, mert ha valahol, itt találhatja fel a politikai önzetlenség, alkuvástalan szabadelvűség s a jellemképző közérények fölbuzdító példáinak egész, gazdag tárházát.

A szerény „kiadó” pedig, a ki jól tudom, csakis öntudatától vár és fogad el jutalmat; a nemesen, jól teljesített kötelesség felemelő érzetén kívül bizvást magának vallhatja a régi jó táblabírák kedvenc Horáciusával, a híres „exegi monumentum”-ot.

Könyvismertetés.

Assisi Ss. Ferencz élete Sabatier Páltól.

Francia czíme „Vie de S. François d' Assise” 4-ik kiadás. Paris, 1894. 8r. CXXVI. 418. Ára 7 fr. 50 c. már megjelent a 7-ik kiadás is, sőt az angol fordítás is Houghton S. L. által Londonban, 1894.

(Folyt. és vége.)

Ferencz nem szándékozott teljesen kolduló rendet állítani, hanem olyat, mely kézi munkával keresse meg kenyerét . . . a koldulás csak kivételes volt és szükségből, mikor hosszú útról jöttek s még nem kereshettek, a szeretet által nyújtott eledelt nevezte költői nyelven Ferencz „mensa Domini”-nek, az almizsna kenyeret pedig „angyalok kenyerének”. Volt eset, hogy a dolgozni nem akaró barátot elbocsátotta köréből, mesterembereket befogadott, szerszámok bírást szabadosnak nyilvánította. Olaj- és szőlő-éréskor munkásul ajánlkoztak. Feladatuk volt a szegényeken segíteni. Ferencz a maga menyasszonyául a szegénységet választá, mintha az megszemélyesült volna, annak szolgált véglegéletheig.

A rend tagjaiul ujonczi év nélkül vettek fel. Az első tagok mind világiak valának. Leo és Illyés voltak első kedvelt tanítványai, nekik magyarázta meg, miben álljon a tökéletes öröm: legyőzni magunkat és önkényt szenvedni el Krisztus szeretetéért a bajokat, méltatlanságot, szemrehányást és rosszulbánást.

A nők közül Assiseban 1194-ben, a Sciffi nemes családból született *Klára* volt első, a ki tagul lépett be a rendbe, 1212. virágvasárnapot követő hétfőn. Előbb a benzésnők zárdájába helyeztetett, majd a sz. Demjén kápolna melletti remetelakba szállásoltattak a csatlakozó leányok. De a római szék a benzés apácák szabályát erőszakolta rájuk, csak Klára életében a Demjén kápolna melletti Klarissa-zárda volt kivétel, ez hű volt a szegény-

ség eszméjéhez. A kath. egyház nem ismer mást, mint vagy híveket, vagy lázadókat.

A rend terjeszkedése 1217 óta ölte nagyobb mérvet. Illyés Syriában nyert sikert; Spira Caesar dél Németország vidékein; a Magyarországra hatolók siker nélkül tértek vissza. Pacilicus, a költő, Franciaországba ment, Agnello Angliába 1224-ben. A Marokkóba átmentek közül 5 vértanuhalt halt. Maga Ferencz is elindult a keresztés vitézekkel Egyiptomba, 1219; meglátogatta a szentföldet is. Míg távol volt, 2 helyettese, felülről nyerve támogatást, kezdte a szabályt lágyítani, módosítani, már halálhírét is költötték Ferencznek, hogy a rend kitartóbb tagjai megfélemlítenek. Sietett Ferencz haza a szakadást megakadályozni. Portiunculába hívta egybe 1220 szept. 29. a rend egyetemes gyűlését. Az eddigi szabály szerint a rendnek nem volt szabad semmi birtokának lenni, az annak adott kolostorokat sem volt szabad sajátjoknak tartani, mihelyt az adományozó kivánta, azonnal vissza kellett adni ellenállás nélkül. Mikor útjában Bolognában épülni látta a „barátok házat”, elrendelte annak üresen hagyását; Hugolin bibornok, kihez fordultak a szabály-lágyítók, csak úgy menthette meg e zárdát, hogy a maga sajátjának nyilvánította. Megbízta ugyan Hugolin bibornok Ferenczet szabály-készítéssel, de feltételeket tűzött elébe a pápa által, p. o. az ujoncság behozatalát és elejtését azon pontnak, hogy „ne legyen semmijök.” Catan Péternek engedte át Ferencz fájdalmában a rend igazgatását. „Ettől kezdve — mondá társainak — meg vagyok halva rátok nézve.” A római egyház kiragadta az intézést, alakítást, kezéből. Rábizott ugyan az eredeti (1210-iki) rövid szabály szövegezésé tiszteletből, de azután kihagytak abból mindent, mi a római széknek nem tetszett, a főnöknek való feltétlen engedelmeskedés lett a főpont. Ferencz a feltétlenül engedelmeskedőt hullának nevezte keservében, az egyéni öntudatot tartotta végponton ítélőnek „Nullus tenetur ad obedientiam in eo ubi committitur delictum vel peccatum” (II. levél). Vannak töredékek (a Tribulatiókban p. o.), hol ő szentnek nevezte a lázadást, ha azt a lelkiismeret parancsolta. Ez álláspontot a XVI-dik századi reformátorok foglalták el. Midőn III. Honorius 1220 szept. 22. „Cum secundum” bullájával Ferencznek és a „minor” testvéreknek megszabta az ujonczi évet, s a nem engedelmeskedőket egyházi büntetés alá vetette, vége lett a bűnbánat hirdető testvérek szabadságának . . . Ferencz megérezte azt lelkében, s egy a kiirtást kikerült naiv párbeszédében a breviariumos főpapokról keserűen nyilatkozik, s hamut hintett az őt sértető ujonc fejére, jelezvén vele, hogy a gépies imádkozás hamu értékű.

A pápa által 1223 nov. 29. megerősített szabályzat már az egyház műve, a római egyház beavatkozására az eredeti alaptól teljesen elütő. Már vannak saját zárdáik, főnökeik, sőt templomaik; eddig a Ferencz hívei, mint predikátorok, csak jóakaratu segítők valának a papoknak: most saját templomaikban predikálnak s mintegy új parochiákat képeznek, szentségeket is oszto-gathatnak. Ferencz egy barlangba vonult félre, mint egy remete, készíté *végreudeletét*, mely az 1223-iki szabály csendes helytelenítése volt, s példája és szavai által tiltakozott az ellen. „Eljő az az idő egy napon, mikor rendünk elveszítendő jó hírnevét”, — másutt két betegségről beszélt, mely utólérendi a fiakat, a szegénység és alázatosság iránti hűtlenségről, leginkább rettegett a tudomány démona általi megszállástól. Eszméi leverettek. Ő nem tudományos intézetet akart alapítani, hol a theologia megölheti a vallást és szeretetet göggyében. A scholasztika kezében a tudomány megölte csakugyan mindkettőt.

Ferencz 1224 augusztus végén vonult az 1269 méter magas *Alvernus* csucsára, az onnan látható erdő, madarakkal telve, egyike Európa legszebb erdőinek. Ez erdő maig is ereklye gyanánt fentartott. IV. Sándor pápa megátkozta azokat, kik kivágnák az *Alvernus* erdőjét. V. le mentek Maseo, Ange és Leo. Ferencz szerette a szép természetet. Itt akart készülni a halálhoz. Rendje jövője felett elmélkedett, s az kínos benyomásokat tett lelkére. A szenvedés neki jól esett. De e szenvedés — fogalma szerint — a Jézusért való, azért édes. Böjtölt és imádkozott egész éjjel, reggel látománya volt, a hideg éj után a kelő nap sugarai felmelegíték lankadt testét, látott a láthatár szélén egy szeráfot keresztre szegezve, s midőn magához tért, testén az öt sebet megpillantotta. Ezek a szegek helyei, nyomai voltak. A régebbi leírások szerint nem vérzettek, a vérző seb későbbi találmány. Másnap (1224 szept. 30.) Portiuncula felé indult. Elbúcsúzott, az *Alvernus* hegynek Istenhözadót mondott, mint melyet többé soha nem fog látni. Orlando gróf adott lovat az utazó alá, a hegy tulajdonosa, ki tisztelte Ferenczet.

Syriából visszatérte óta (1220. aug.) folyvást gyengült. Hallván Hugolin bibornok Ferencz betegeskedését, a Rietiben tartózkodó pápai udvarba hívta őt. Előbb Szent-Demjénbe, az általa kedvelt kolostorba látogatott el, hol 15 napig elsötétült szeme világa, vakságában két darab fácskát vett elő, mintha hegedű volna és éneket rögtönzött. Klára gondozta, nem akarván a zárdában lakni Ferencz, részére a kertben nádból remetelakot rögtönzöttetett, a fenyő és olajfák susogó lombjai alatt. Itt szerkesztette a híressé vált *Dicséneket a Naphoz*. Kézirata Assiseben őriztetik, e kézirat után jelent az meg Rómában, 1874-ben. Benne a napot, holdat, csillagokat, s az Ur minden teremtményeit áldja és dicséri, mint melyek jelképei az egyedül imádandó felséges Istennek. Végóráiban beteg ágyon felkiáltása „hol vannak azok, kik elragadták tőlem testvéreimet? hol vannak azok, a kik ellopták tőlem családomat?” — mutatja, hogy a rend felőli eszménye felett hánykódott lelke. Már a főnökök a bibornok kezében eszközökké váltak. Utolsó intelmeinek egyike „nem akarok bakó lenni, hogy úgy büntessenek, mint a polgári kormányzó” — minő elősejtelem! A 3-ik rend is — félszerzetesek társulása, 1210. és 1221. szervezve — a pápaság katonasága volt... néhány év! s a hitnyomozó törvényszék bakói szerepét vezetendik. Sok okmány eltűnt, mely a végóra hiteles adatait tarthatta volna fenn.

Meghalni Portiunculában, e tiz lépésnyi kápolnában, melyhez annyi emlék kötötte, volt óhaja. Oda vitték. Itt mondta tollba végrendeletét. Ennek némely tétele a szabadság zászlaja, vezéreszméje „ha valamikor valaki, akár a pápa, parancsol olyat, mely ellenkezik a hittel és szeretettel és annak gyümölcsével, engedelmeskedjél Istennek inkább, mint embereknek.” Ferencz minden ízében az egyéni vallásosság előfutára vala. Az egyház, melyet az evangéliomnak és a szabálynak nem fölébe, de alá helyezett, vagy akart helyezni Ferencz, észre vette az új fuvalmat. Hugolin bibornok, a ki IX. Gergely név alatt pápává lett, négy év mulva Ferencz halála után (1230. szept. 28.) ünnepélyesen („*Quo elongati*“ bullájában) saját magyarázata alá vette Ferencz szabályát, daczára Ferencz azon meghagyásának, hogy semmi új értelmezés ne tétessék szabályán és végrendeletén... a pápa kimondta, hogy a rend tagjai nem kötelezvék a végrendelet megtartására. Ferencz megtiltotta volt, hogy soha se kérelmezzenek követői semmi kiváltságot a római udvartól... s ezekre megy a ferenczrendüek

részére kibocsátott bullák száma Imé a Ferencz tervelte egyszerűség és egyéni működés szabadságának tökéletes romba dőlése!

A vihar be is következett, az eredeti szabályt megtartani akarók (Zelanti) keményen lakoltak a pápa által idomított és támogatott párttól, börtönnel — mint Spirai Cesar — és futással, s üldöztetéssel találkoztak. Egy hű rendtagtól, mivel csak annak akart engedelmeskedni, a végrendelet elkoboztatott, szétépetett és a szerencsétlennek fején égettetett meg.

A végrendelet teljes szövegét közölte szerző a 389—93. lapokon. Hogy mennyire nem volt alapgon-dolat a feltétlen koldulásból élés, mutatja e rész „Munkálkodtam saját kezeimmel s akarom, hogy minden testvéreim üzzenek valamely tisztességes mesterséget.” „A dologtalanságot kerülni kell.” Készített Ferencz végrendeletet a Klarissáknak is, de az nem maradt fenn, megsemmisült és IV. Orbán pápa 1263-ban egészen új szabályt adott nekik, teljesen megváltoztatván a rend jellemét.

Jelképet akart hagyni hátra halála előtt, egészen meztelenül kellett őt a földre letenni, hogy a szegénység karjaiban haljon meg. Ez volt okt. 1. Aztán visszahelyezték ágyára, elénekelték neki a naphoz írt himnust. Aztán kedvencz zsoldárját, a 142-iket mondta el „Én az Urhoz felkiálték”. Október 3-ikán 1226. csendesesen elszunnyadt. Azon fülke, melyben meghalt, kápolnává alakítottatott át, néhány méternyire feküdt a Portiuncula parányi templomtól. Templom és fülke ma be van véve, építve a nagy bazilikába, melynek alapkövét 2 év mulva, mikor IX. Gergely személyesen jött el Ferenczet a szentek közé avatni, maga a pápa tette le.

Függelékben igazolja szerző a sebhelyek (stigmák) megjelenésének valódiságát, a nélkül hogy csodának tartaná. Hase kétségbe vonja a valódiságot. Az egykori okmányok elősorolvák. A 2-dik függelék az aug. 2-diki portiunculai bucsu eredetét fejt ki. Az engedélyadó pápai bulla maga ellentétben van a végrendelettel. Tehát későbbi adalék. Miután Crescentius közfőnöklete alatt (1244—1247) megkezdődött a szabályváltoztatók részéről az üldözés a szabályhoz hű tagok ellen, s IV. Incze pápa az új bazilikát jelentette ki a rend anya- és székpontjául; a hű tagok a Portiuncula kápolnát nyilváníták annak, a mint hogy igazán az volt eredetileg. Ma is a szabálytartók (observansok) foglalják el Portiunculát, míg a conventualisták a bazilikát. A bucsu legenda feltalálása is a pápai döntvény elleni tiltakozásból keletkezett.

Ferencz szívében hordozá a csodálatost, ő a mozgalom és viláosság barátja volt, a cselekvés századának fia, ő mindent jónak hitt, a társadalmat, természetet, az embereket, ő nem a hitvizsgálódás szabadságával, hanem a felebaráti szeretet szabadságával kísértette meg, dogmákat nem érintve, a reformot. A gazdagok elleni megvetést soha nem hirdette, az előkelők is bámulták, sőt hirdette, hogy Isten nekik Istenök, tiszteljük őket, mert segélyére jöhetnek a jó embereknek. A mai socialismus azon iránya, mely a tőke és vagyon ellen fordul, ő reá nem hivatkozhatik. A legújabb írók, Hase (1856.) és Renan (1884.) Ferencz babérait nem érintették. Ferencz szép gondolata, hogy „Jézus a mi lelkeink püspöke”, a pápaság megszilárdítására nem szolgált. A földi hatalom és fény teljes birtokában levő római udvar a nagy mozgalmat, a ferenczes mozgalmat kizsákmányolta s a maga céljaira idomította át. A történelemben 2 Assisi Ferencz van: a legenda Ferencze, a mint a pápai érdek megalkotta; és a valódi Ferencz, a mint az új nyomozás, s ennek élén Sabatier kikutatta, mely a római csinált

ideállal ellentétes. Nem lehet csudálkozni tehát, hogy Sabatier munkáját a mai ultramontán szerzetes írók egymásután támadozzák, az előkelő nagy közönség pedig élvezettel és gyönyörrel olvassa.

Szerzőnek történelmi nyomozása, magasztos érzéke, hódító szép nyelve teljes méltánylatot érdemel; tulzásai ott sértik az evangéliumi érzést, mikor több ponton Ferencz jámbor lelkületének döntő mozzanatait a megváltó isteni lelkületével és nagy jeleneteivel hozza párhuzamba. A reformáció által felderített hit világánál semmiféle ember, legyen az Pál apostol vagy Assisi Ferencz, nem hasonlítható, még kevésbé egyenlősíthető Jézushoz. Ez egybevetések a kezünk alatti munkában, noha költőileg és festőileg szépek, de az Isten imádó keresztyén lélek előtt émelyítőek. Az isteni példányképet ember utól nem érheti. Az a szeretet és áldozatkészség, mely Ferenczet áthatotta, volt a magasztos és irányzó, de ezt ő is Jézus iránt tanusítja, ő mindig alárendelt (minor) akart maradni, nem szabad tehát, vagyis Ferencz egész lényével ellenkezik, őt urával egyenlősíteni.

E mű a mai korban, mikor a vallás titkos ereje, mindenfelől kétségbe vonatik, jótékony hatású azért lehet, mert kellemesen olvasható alakban és tárgyiasítva, élő személyben mutatja fel: mit tehetett 600 év előtt a hit hatalma egy egyénben, s általa egész nemzedékre; de főleg azért is, mert oda utal s arról győz meg, hogy a vallást nem külsőségekben, nem szertartásokban, hanem a lélek belvilágában kell keresni s a szeretet és élet tényeiben kell megvalósítani. Egy szép és vallásos lélek drámája, tragédiája e mű, s mint igaz történet sok szívet megnedvesít, sok szenvedőt balzsammal vigasztal.

Debreczen, 1894 okt. 18.

Balogh Ferencz,
hittanár.

Régiségek.

III.

Egy új adat Melius Péter életéhez.

A tények előtt szemet hunyni, az okmányokat letagadni nem lehet. A legnagyobb gyarlóság lenne szerintem, elhallgatni az olyan adatokat, a melyek például azt bizonyítják, hogy a reformáció tisztító szellőjének átható ereje daczára is voltak egyes kivételek a XVI századi magyar protestáns lelkipásztorok közt, kik elfelejtettek arról, hogy nekik a családi élet tisztaságában is példát kell adni hűveiknek s inkább az előző századok papi életét folytatták. Ha pedig azt látjuk, hogy az ilyen botránkozató életű papokat saját előjáróik a legszigorubban megbüntették: egyáltalában nem lehet okunk szégyenkezni az eset felett, látván, hogy a bűn mindig elnyerte büntetését.

Lábnymó Benedek egyike volt azon XVI. századbeli református papoknak, kik saját hibájuk miat vándorolták be az országot, egyik szélétől a másikig. Benedekünk, mint az alább közlendő okmányból látszik, rövid idő alatt Székelyhidról Nagy-Kállón és Nagy-Mihályon keresztül Kassára került, hol a tanács 1567 őszén magyar predikátorul alkalmazta. A rossz hír azonban mihamar utól érte Benedek papot; Ungvári Mihály oskolamester súlyos vádakkal lépett fel ellene, melyeket Kassa város akkori hites nótáriusa következőleg foglalt írásba:

En Ungvári Mihály vallom ezt és csudálkozom rajta, hogy ti kegyelmetek azt az Benedek papot itt tartja; ezt tudom bizonynyal és láttam szememmel, hogy

Debreczenben az predikátor az Benedek papot kalodában verette vala, mind kezét, lábát, nyakát, elannyira, hogy ugyan ordított bele. Ennek okáért, hogy mikor Székelyhidán lakott, az szolgáló-leányával lakott predikátorságában. Annak utánna ott Debreczenben levonták rólla az predikátorságot, én ott voltam.

Annak utánna Kállóban az bíró egy lányt vont ki az kocsiból, kít elrejtett volt; ott is levonták az predikátorságot rólla.

Annak utánna jött Nagy-Mihályban, és predikátorom volt ott, én pedig oskolamester voltam, az Nagy-mihályi Sándor gyermekinek pedagogussá voltam. Ott is adának pénzt neki, egy hét mulva onnet is elszekett; utánna mentek vala, de nem érheték el, mert nem jól járt volna.

Az feleségének egy atyafia vala, Menyhárt vala neve, ki én diákom vala. Az ennél sokkal többet beszélt, hogy minemű gonosz ember volt, nem lakott az feleségével, hanem mind mással lakott; azt mondta a feleségének atyjafia Nagy-Mihályban.

Ha kegyelmetek kétséges volna az én beszédemben, megtudhatja ti kegyelmetek az váradi predikátortól, és az debreczeni predikátortól, és az kállai bíraktól és polgárokról viszont kis-várdai bíraktól.

Ahol azt mondja, hogy őneki levele vagy, láttam és mind az két levelet, de hamis; mert én esmerem az debreczeni Péter Uram írását, de nem ő írása.

* * *

Ungvári Mihály mester vádjai igen súlyosak voltak. Benedek pap próbált védekezni ellenök a tanács előtt, de siker nélkül, mert 1568 október elején — tehát egy évi szolgálat után, — Kassát el kellett hagynia. Hová ment s hol végezte kalandos életét, egyelőre a mult homálya fedi.

Minden kétségen felül áll, hogy az a *predikátor*, ki *Debreczenben* a vétkes Benedek papot kalodába verette, az a *Péter pap*, vagyis *Melius Péter* püspök volt, kinek írását Ungvári ismerte.

Melius puritán erkölcsi szigorúsága teljes mértékben érvényesült még paptársával szemben is; nem ösmert kiméletet, nem tett kivételt s a vétkes papnak Debreczen piaczn kellett jajgatva elszenvedni a megvalázó büntetést. . .

IV.

Templomi bibliamagyarázat Debreczenben, 1680.

A veszprémi ev. ref. egyházmegye birtokában van egy kis nyolczadrétű kézirat-kötet, mely *Debreczeni Ember Pál* deákkori jegyzeteit tartalmazza. Sok érdekes van e feljegyzések között; egyebek közt több adat a debreczeni főiskola akkori tanrendszerére vonatkozólag, Mártonfalvi György s más tanárok egyes mondásai s több efélék. Ember Pálnál már deák korában mutatkozott a gyűjtő-hajlam; leírt, feljegyzett mindent, amit csak legkevésbé is érdekesnek és értékesíthetőnek tartott. Így feljegyezte a többek közt azt is, hogy az akkori debreczeni papok mily renddel magyarázták végig a templomban az *Énekek-énekét*; sőt a magyarázatok tartalmát is — röviden — papirra tette.

Ember Pál jegyzeteiből azt látjuk, hogy az ő idejében (1680. június és július) hetenkint háromszor: hétfőn, csütörtökön és szombaton magyarázták a lelkészek az ó-szövetséget; arról azonban, hogy a másik három köznapon (kedd, szerda, péntek) könyörgés volt é csupán, vagy pedig az új szövetség valamelyik könyvét magyarázták, nem ad felvilágosítást.

Az Énekek-énekének magyarázata következőleg ment végbe:

Sor- szám	N A P	Bibliai részlet	Magyarázó lelkész
1	Junius 3. H.	I. 1—6.	Kölcséri Sámuel
2	" 6. Cs.	I. 7—17.	u. a.
3	" 8. Szo.	II. 1—7.	u. a.
4	" 13. Cs.	II. 8—17.	Kabai Bodor Gellért
5	" 15. Szo.	III. 1—11.	u. a.
6	" 17. H.	IV. 1—7.	Felvinczi Sándor
7	" 20. Cs.	IV. 8—16.	u. a.
8	" 22. Szo.	V. 1—7.	u. a.
9	" 24. H.	V. 8—19.	Kölcséri Sámuel
10	" 27. Cs.	VI. 1—7.	u. a.
11	" 29. Szo.	VI. 8—10.	u. a.
12	Julius 1. H.	VII. 1—9.	Kabai B. Gellért
13	" 4. Cs.	VII. 10—13.	u. a.
14	" 6. Szo.	VIII. 1—7.	u. a.
15	" 8. H.	VIII. 8—14.	Felvinczi Sándor

Junius 10-én, mint pünköst hétfőjén, nem bibliamagyarázat, hanem egyházi beszéd tartott.

A sorozatból az is kitűnik, hogy a hetenként váltakozó szolgálat rendszere már 1680-ban megvolt a debreczeni papoknál.

Révész Kálmán.

Külföld.

A baseli theologiai Alumneum ötven éves jubileuma.

Mi az a baseli theologiai Alumneum? Egy intézet, de helyesen egy számos tagból álló családnak nevezhetem, melyben a szülői szeretetet testvéri érzület egészíti ki. Célja és feladata, hogy lehetőleg kényelmes és, erkölcsileg egészen tiszta otthont nyújtson oly szegényebb sorsu és törekvő theologus ifjaknak, — kivételesen más fakultáson levőknek is — kik az egyetemes protestáns egyházban születtek és a baseli egyetem polgárai. A cél elérése és a feladat megoldása szempontjából az intézet vagyis család élén a Hausellern: Hausvater és Hausmutter állanak, kik kötelességből ugyan, de folyton öröködnék gyermekeik biztonsága felett; szigorúan elvárják minden egyes tagtól, hogy a házi rend szabályainak föltétlenül engedelmességek és ígéretét tartsa meg, melyet akkor tett, midőn az intézet köszöbét először lépte át. A házi rend azonban csak a rendetlenkedőknek szigorú; sokkal szigorubb ennél a felvételi szabályzat. A bizottság ugyanis azt kívánja, hogy a folyamodó — mint az egyház leendő szolgája és az evangéliom hirdetője — egész benső világát, egész lelki életét írja le és egyuttal hiteles orvosi bizonyítvánnyal igazolja, hogy teste ép, erős, elbirja a fáradságot, esetleg még annyit is, a mennyit a hittérítés nehéz, de szép munkája követel. És ennek a szigorúnak megvan a maga jó következménye, mert az alumnista — ha lelke fogékony a hasznosra és nemesre — pontosságot és hitbuzgóságot visz ki magával az életbe. Kezébe adják a szabadvizsgálódás megszentelt fáklyáját; kutathatja, vizsgálhatja tetszése szerint a hit mélységeit; nem fogja felgyújtani annak templomát, mert a biblia és a reformáció kimagasló alakjainak erős bizalmát, odaadását, a halálig hű kitartását vették be lassanként szíve hustáblájára. Izsai bujdosó fiának erős bizalmát, kinek ajkain a végső nyomorban is felcsendül a zsoltár gyönyörű ígéje: „Az Ur pásztorom, meg nem fogyatkozom”; hitünk első vértanújának odaadását, ki máglyahalállal szemben nyir-

kos börtön sötét falai közül kiáltja bírának: „Lássátok és kóstoljátok, mily jó az Ur”; Pál apostol rendületlen kitartását, ki poroszlók közepette, megbillincselte kézzel írja filippi híveinek: „Örvendjétek az Urban mindenkor, ismét mondom, örvendjétek”. . . . Azonban a jó magból néha itt is esik egy-egy az útfélre, melyet a madarak kapdosnak el nem azért, mert a magvetők t. i. az Alumneum és a tanárok hibások, hanem az illető lelke olyan, mint a megtaposott út. . .

Az intézet alapját 1533-ban, tehát csaknem a reformáció kezdetén a pietas vetette meg; akkori neve Collegium Erasmianum sive Collegium Alumnorum volt, mely 1844-ben egészen újjá szerveztetett és ma már huszonnégy ifjunak ad teljes ellátást, ötnék — négy olyannak, kik Ausztria — Magyarország kötelékébe tartoznak a baseli „Protestantisch-kirchlicher Hülfverein” és a német „Gustav-Adolfsverein” alapítványa kamataiból, továbbá egy zürikhinek, de más alapból — egészen ingyen, tizenkilencnek pedig fejenként 500—500 frankért.

Okt. 30-án mult ötven éve az újjá szervezett Alumneum megnyitására az Alumneum kegyelettel tekintett vissza e félszázadra, mely idő alatt 602 theologusnak adott hajlékot és táplálékot. Vén falai mintha boldogságtól sugárzottak volna az őszi nap tiszta fényében, midőn a vendégek d. u. két órakor gyülekezni kezdtek tágas udvarán: öregek, ifjak vegyesen, egykor alumnisták, a jelenben lelkészek, tanárok stb., a kik mindannyian — egyik reszkető térdevel, a másik fürge léptekkel — siettek felkeresni a régi kedves tanuló szobát, a hol oly sok boldog órát töltöttek el, a melynek minden egyes butordarabjához hozzá van fűződve valami drága emlék a fiatal kor rózsás világából. Megfigyeltem egy a bibliai pátriárkákra emlékeztető ős lelkészt, ki az olvasó teremben hoszan-hoszan merengett el a reformátorok arczképei előtt, mintha kérdezni akarta volna őket; majd a zongorához igyekezett és ujjai végigremegtek a sima billentyűkön: egy bánatos akkord szakadt füleimbe; ez az ember sokat szenvedett, — megértettem. Az udvar közepén öt-hat nő állott egy csoportban, félnék bátorsággal méregetve a régi épületet; mellettök egy idős tanár haladt el: szemek értelemről csillogtak; aztán jöttek fiatalabbak és az értelmes szemek helyét csodálkozók váltották fel, hiszen az avult Alumneum minden tekintetben ellene mondott az összhangzatnak. Midőn pedig a mostani családtagokat pillantották meg, talán ezt a kérdést tették fel magukban: Ugyan te vén mater, hát ilyen fiatal gyermekeid vannak tisztes korod daczára is? A vén mater azonban mélyen hallgatott: mély hallgatásában volt a felelet. . .

A tulajdonképeni ünnepély négy órakor vette kezdetét a Péter-templomban: közeli és távoli vidékről jöttek résztvevők. Basel lelkészei és az egyetem tanárai csaknem teljes számban jelentek meg. Ének és alkalmi ima után az alumneumbizottság elnöke mondott egy valóban tartalmas emlékbeszédet, tömören ecsetelve az intézet multját, jelenét és jövő feladatát. Egy vidéki lelkész a volt alumnisták nevében hálás köszönetét fejezte ki az intézetnek és Isten áldását kérte továbbra is reá. Aztán egymást követték a szónokok, összesen hat, a kik — habár a fennebbi két eszmekörben mozogtak is — tudtak új és érdekes dolgokat fűzni beszédeikbe.

Természetesen, mint talán mindenütt ezen a sárgolyón, itt is kedélyes vacsora követte az ünnepélyt. Basel egyik legelőkelőbb éttermében gyűlt össze a vendégsereg, hol fesztelenül és vidáman folyt a társalgás éjfél után egy óráig, a mi leginkább tanuskodik a siker-

ről. Régi és új alumnisták nemes ambícióval igyekeztek a kölcsönös mulatattáson versben, prózában, a hogy épen jónak találták. Különösen kitűnt pohárköszöntőjével a mostani Hausvater *Haller Albert* lelkész, ki megkapó élénkséggel, sok humorral fejtegette egy olyan apának állapotát, fájdalmát, örömet, a kit a gondviselés annyi gyermekkel áldott meg, mint őt. Köszöntője végén felolvasta az üdvözlő sürgönyöket és leveleket, melyek változatos tartalmukkal a legnagyobb derűtségben tartották a közönséget.

Ennyiben tartottam czélszerűnek megemlékezni a baseli theol. Alumneum ünnepélyéről, előzetesen czéljáról és feladatáról az érdeklődők tájékozása végett. Tőlünk magyar protestánsoktól mindig megérdemli ez az intézet a szíves figyelmet, mert nagyon sokat köszönhetünk fennállásának. Állításom bővebb igazolása nélkül csak annyit jegyzek meg e helyen, hogy ötven év alatt a hivatalos kimutatás szerint hatvanhét magyar theologus került ki kebeléből, a kik közül ma is sokan élnek és mint hű szolgák az adott talantumhoz mérten munkálnak ad majorem Dei gloriam.

Molnár Lőrincz,
lelkész- és böles. jelölt.

IRODALOM.

a) Egyházi irodalom.

Fölkérés egy új, közistenitiszleteli imádságos könyv megrendelésére. Hornyánszky Viktor úr, a protestáns egyházi irodalom terjesztése körül kiváló érdemeket szerzett e budapesti könyvkiadó és kereskedő, f. évi augusztus hóban a hazai prot. egyházak összes lelkészeihez megrendelési ívet küldött szét „Az Urnak napjai, vasárnapi, ünnepi, évszaki és kátémagyarázati imádságok” cím alatt megjelenendő munkámra, elmondván, hogy ő ezen művel „egy közisteniszletre szánt imádságos könyvet szándékozik kiadni, mely, a mint címe mutatja, tartalmazni fog: I. Vasárnapi imádságokat, még pedig dél-előttre és délutánra úgy egyházi beszéd előttiéket, mint egyházi beszéd utániakat, és pedig részben általános tartalommal, részben valamely külön vallásos eszmére tekintettel. E szakaszra mintegy 32—35 imádságot tervez a szerző. II. Ünnepeket; ezen szakaszban 88 imádság lesz, tekintettel a magyar ev. ref. egyház főbb ünnepeire, a következő beosztással: 1. adventiek; 2. karácsonyok; 3. év utolsó vasárnapjára; 4. év utolsó délutánjára való; 5. újévi; 6. év első vasárnapjára való; 7. farsangi vasárnapokra; 8. böjti vasárnapokra való; 9. virágvasárnapok; 10. nagypéntekiek; 11. husvétiek; 12. áldozó csütörtökök; 13. áldozó csütörtök s pünköst közti vasárnapok; 14. pünköstiek; 15. bűnbánati vasárnapok; 16. újkenyéri; 17. új bori úrvacsoraosztásiak. III. Évszakiakat: a télnek, tavasznak, nyárnak és ősznek 4—4 külön vasárnap délelőttiére, természetesen egyházi beszéd előtti és utáni imádságokkal. Szerző sulyt helyez ezek írásánál az évszakok változó jellegére, haladására, péld. az enyhe, a szigorú télre, tavaszra, a gazdag, a szűk aratásos nyárra, az ősz elejére, közepére s tél felé haladására stb. Ezen szakaszban 32 imádság lesz. IV. Kátémagyarázati imádságokat, a heidelbergi káté mind az 52 úrnapijának tárgyaira tekintettel egy rövidebb elő- és egy terjedelmesebb utó-, együtt 104 imádságot. V. Betegekért való néhány imádságot, melyek egyházi szokásunk szerint az utóimádsághoz csatlakoznak. Szerző tekintettel lesz a különböző, gyakrabban előjöheto alkalmakra. A könyv végén az úri imádság fog állani.” — Hornyánszky

úr nem hirdetett e műre előfizetést, de hogy a nyomtatandó példányok számára nézve tájékozhasssa magát, a hazai prot. egyházak minden lelkészi hivatalához megrendelési ívet küldött, kérve, hogy f. évi szeptember hó végéig tudassák vele: hajlandó lesznek-e majd ezen új imádságos könyvet, megjelenése után megrendelni? Hornyánszky V. úr ezen felhívásával az történt, a mi ilyen esetekben nagyon gyakran történni szokott: mindenki mástól várta, másra bizta a jelenkezést, s úgy gondolkodott, hogy a könyv megjelenése után fogja azt majd esetleg megrendelni. Legalább is igen sok lelkészársamat illetőleg biztos tudomásom van erről. Miután Hornyánszky úrnál az általam jelzett gondolkodás alapján, igen kevesen jelentkeztek megrendeléseikkel arra nézve, hogy ő a vállalat kiadásába bemehessen: most már én vagyok bátor a hazai prot. egyházak nagytiszteletű lelkész uraihoz a kiadó úr fentebb jelzett kérésével fordulni. Megvallom, némi ambícióval dolgoztam és dolgozom e művön, melynek kátémagyarázati imádságokat magában foglaló részével, irodalmilag már évtizedek óta töretlen úton járok, s óhajtanám, hogy eddigi munkám ne menjen kárba, s szeretném az én szeretett egyházamat ezen a téren is, erőim mértékéhez képest szolgálni. Kérem mindazokat, kik érdeklődnek ezen művem iránt, legyenek szivesek f. évi december utolsó napjáig a fentebb jelzett módon megrendelni azt Hornyánszky Viktor úr könyvkereskedésében (a. M. Tud. Akadémia bérházában). A mű a jövő 1895. év vége felé fogna megjelenni 30—32 iven. Megrendelési ára kötetlenül 2 frt, kötve 2 frt 50 kr leend. Ha ezen én felhívásom is eredménytelen leend; ha egyházaink lelkészei ezúttal is halogatják a megrendelést: művem kiadását jobb időkre kell elhalasztanom. Debreczen 1894. nov. 8. *Csiky Lajos*, theol. akad. tanár és dékán.

Protestáns Szemle. 1894. 8-dik füzet. Tartalma: Emlékbeszéd id. br. Vay Miklós felett. E nagyértékű tanulmányban, mely egy egész korrajz, dr. *Ballagi Géza* fejezi be multkor megkezdett emlékbeszédét. — Szegedi Kis István reformátóri működését a Tisza mellékén *Földvári László* folytatva írja le s benne csaknem teljes bizonyossággal megállapítja az 1549-ben tartott második magyar prot. zsinat helyét, mely nem más, mint az egykori *Torony* város Aradmegyében. E város létezése mellett felhozott erősségeit mi is megoldjuk egygyel. *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában 693. l. olvasható: „*Torony*. Thoron oppidum. A Hédervári-Herczeg-féle pörös iratokban (1446) Hóddal és Vásárhelylyel együtt, mint a Hunyadi-féle nagy uradalom szárazér-melleyeki és aradmegyei részének feje fordul elő.” — *S. Szabó József* a héber irodalom hatását fejti ki a görög írókra s kutatja a héber és görög szellem érülközési pontjait. — *Csiky Lajos* befejezi *Fliedner Tivadarnak*, a diakonissák atyjának szépen megírt életét és működését. — Az Irodalmi Szemleben több hazai és külföldi termék rövid ismertetése foglaltatik.

b) Nemzeti irodalom.

„*A magyar nemzet története.*” Magyarország fennállásának ezredéves ünnepéhez méltóan készül hozzájárulni a budapesti *Lampel Róbert* (Wodianer F. és Fiai) cs. és kir. udvari könyvkereskedő cég is, mely arra tökéltte el magát, hogy hazánk történetéről egy fényes díszművet bocsát közzé. Mindenki ismeri *Szalay József* nek a korán elhalt történetirónak négy kötetes „Magyar nemzet történetét”, melynek előadása valódi mintája lehet a művelt nagy közönség számára való írásmódnak. *Szalay* munkája, melyet a tud. Akadémia méltán koszoruzott

meg a Szilágyi István-féle nagy díjjal, annak idején oly lelkes fogadtatásra talált, hogy pár év alatt az egész kiadás elfogyott. E könyvet új, javított és bővített kiadásban megint hozzáférhetővé tenni a nagy közönségnek: ez az, a mibe a Wodianer-czég belefogott. Egyfelől pótolta mindama részeket, melyek az első kiadásban nem Szalay tollából valók voltak, másfelől átnézte az egész művet, hogy a legújabb történeti kutatások egyetlen fontosabb adata se maradjon benne használatlanul. A szerkesztés munkáját, dr. Baróti Lajosra bízta a czég, s ugyancsak ő ügyel fel a könyv illusztratív díszére is. Közel hatszáz ábrázolat fogja a szöveget magyarázni: történelmünk nevezetes szereplőinek egykori metszetekről készült hű arcképei, az eseményeket feltűntető egykori rajzok, hazai művészeink történeti festményeinek részben színes reprodukciói, az események színhelyeinek képei, pecséték, pénzek, műemlékek rajzai stb., melyeket a szerkesztő nagy buzgalommal szedett össze a magyar és a külföldi levéltárakból, muzeumokból stb. Mind ez illusztrációk a technika legújabb vívmányai felhasználásával fognak készülni, úgy hogy művészi becsük is lesz. Szalay történetének ez új kiadása ilyen formán számot tarthat arra, hogy meg legyen minden magyar ember könyves polczán, minden iskolai és népkönyvtárban. Hogy ez lehetővé tétessék, a czég olcsó füzetekben bocsátja közzé a munkát: egy-egy füzet ára 30 kr. lesz; előfizetés útján bérmentes küldetéssel: $\frac{1}{4}$ évre (6 füzet) 1.80 kr., $\frac{1}{2}$ évre (12 füzet) 3.60 kr. egész évre (24 füzet) 7.20 kr., egy füzet ára 30 kr. A kiadóhivatal bárkinék, a ki egy levelezőlapon hozzája fordul, ingyen és bérmentve küldi meg a diszesen kiállított és gazdagon illusztrált prospektust. Minden 7 előfizetőt vagy megrendelőt gyűjtőnek 1 tiszteletbédánnyal szolgál a kiadóhivatal. A megrendelések így czimzendők: Lampel Róbert (Wodianer F. és fiai) cs. és kir. udv. könyvkereskedése, Budapest, Andrassy-út 21.

Az *Athenaeum* Képes Irodalomtörténetéből, melyet legjelesebb irodalomtörténet-íróink közreműködésével Beöthy Zsolt szerkeszt, megjelent a 25-ik füzet, három íven. Ebben Ballagi Géza befejezi a múlt századi „Felvilágosodás irodalmá”-ról kezdett cikkét; a következő cikkben Badics Ferencz, a magyar nyelvű történetírás, s a magyar irodalomtörténet kiválóbb, alapvető munkásairól (Szekér Joákim, Budai-testvérek, Horányi, Wallaszky, Pápay Sámuel stb.) szól. E korszak befejezéséül Bayer József „A nemzeti játékszin” küzdelmeit beszéli el 1837-ig, a midőn a nemzeti színházban állandó fedél alá juthatott. — A jelen század második tizedében Széchényi és Kisfaludy felléptével nyíló új korszakhoz Beöthy Zsolt irt magvas bevezetést: „Széchényi kora” cím alatt, melyben a politikai s irodalmi viszonyok kölcsönhatásáról s különösen Széchényi befolyásáról szól. Ez után Szász Károly értekezik az akadémiai eszme fejlődéséről, majd Akadémiánk keletkezése, megállapítása s első és későbbi szervezetéről.

c) Tanügyi irodalom.

Nincs szükség Ábéczés könyvre! Ezt hangoztatja a következő című könyvecske: „*Utasítás és leczkeminták az írvaolvasás tanításához első osztályt vezető tanítók számára*” írta Sütő József türkevei tanító. Budapest. Hornyánszky Viktor kiadása 1893. Ára 50 kr. Szerző „Az olvasás tanítása,” cím alatt levő előszóban fejti ki módszerét. Előbb a magánhangzók leírását tanítja meg 18 leczkében ily sorrenddel: í, u, ü, o, ö, e, a, hosszabbított alakban is, aztán az egyszerű mássalhangzókat a 19. leczkétől a 36.-ig ily sorrendben: r, n, m, v, z, t,

s, l, b, h, j, f, k, p, g, d. A 36—33. leczke az összetett mássalhangzókat cz, gy, cs, ny, sz, ly, zs, ty rendben adja elő. A 44—50. leczkében a nagy betűk tanítását mutatja be következő menettel: A, Á, E, É, J, U, Ó, Ö, B, I, N, Ny, K, Z, Zs, L, Ly, M, Cz Cs, H, V, F, D, S, Sz, P, R, G, Gy, T, Ty. Tanmenete ez: A magánhangzók a gyakorlati leczkében megmutatott sorrend szerint inkább írás gyakorlatok legyenek és *soha ne erőltesse a tanító anuak tudását.* A mássalhangzók íratásánál vigyáznunk kell arra, hogy hasonló alakú vagy rokon hangzású betűket egymás után ne tanítsunk p. n, m, k-g, t-d. A betűk bevégezteig csak egytagu s a gyermek által könnyen érthető szókat olvassassunk, a többtagu szókban a tagokat különítsük el, az olvasásban minden magánhangzót egy mássalhangzóval borítunk. Midőn osztályunk legnagyobb része vesszővel mutogatás nélkül is helyesen olvassa a falitáblára irt nyomtatott és írott gyakorlatot, olvasó könyvet adunk kezébe. Itt már a gyengébbeket különösen segítsük, elől ültetve szívesen figyelmeztessük, hogy el ne maradjanak. Igy, — mint zár szavaiban mondja szerző, — 52 nap alatt az írvaolvasás tanítás, Ábéczés könyv használata nélkül oly eredménnyel végezhető be, hogy a második félévben 2—3 gyenge kivételével az egész osztály értelmesen és folyékonyan olvas. Harmincz éve tanítja így Ábéczés könyv segélye nélkül az írvaolvasást s mindig kitűnő eredménye lett. Az eredményről az előszó végén bizonyosságot tesz Hajdu János miniszteri iskolalátogató, Harsányi Sándor ev. ref. lelkész, Szabó Sándor türkevei ev. ref. lelkész s iskolaszéki elnök. Sok szavunk lehetne e módszer értelemfejlesztő voltához, de egyelőre csak felhívjuk írvaolvasás-tanítással foglalkozó kartársaink figyelmét, hogy a határozottan biztosított kedvező eredmény barátai tegyenek vele kísérletet s aztán szóljanak hozzá. Egy nemes irányban megindulandó, közérdekű vita után legyen megállapodásunk: „győzzön a jobb!” —y —n.

KÜLÖNFÉLÉK.

— A jogakadémiák ügyével is foglalkozott a képviselőház pénzügyi bizottsága. Fenyvessy előadó a harmadik egyetem helyett helyesebbnek tartaná a jogakadémiák kifejlesztését kisebb egyetemekké, orvosi fakultások nélkül. Hegedüs Sándor azon véleményben van, hogy jó ideig se szellemi, se anyagi erőnk nincs egy harmadik egyetem felállítására, s ennél fogva a jogakadémiák csonka egyetemekké kifejlesztését sem kívánhatja. Darányi I. szerint a harmadik egyetemre ez idő szerint nincs szükség, hanem a jogakadémiákra kellene nagyobb súlyt fektetni. Végül Eötvös báró miniszter a harmadik egyetemet szükségesnek tartja, de a mostani idő nem alkalmas erre, mert nincs elegendő számmal megfelelő tanerő. A jogakadémiáknak mostani kereteikben való javítását szem előtt tartja a miniszter is, nem tartaná azonban czélszerűnek, hogy apró megtoldásokkal kis egyetemekké alakíttassanak át. A jogakadémiák szempontjából érdekes a miniszternek az a nyilatkozata is, hogy a kötelező doktorátus megszüntetése iránt a közoktatásügyi és igazságügyi miniszterek által beterjesztett törvényjavaslaton némi változtatni valót talált, egyébként azonban rövid idő múlva benyújtja azt a törvényhozás elébe. Kíváncsiak vagyunk a szükségeseknek talált változtatásokra. — Megemlítjük egyúttal, hogy az egyházkerület nevében a már több ízben sürgetett átírás Debreczen város közönségéhez a napokban megtörtént

a két jogi tanszékre megszavazott 100,000 frt folyóvá tetele végett. Reméljük, hogy a városi tanács és képviselői jóakarata meg fogja találni a leghelyesebb utat arra nézve, hogy szép fejlődésnek induljon jogakadémiánknak legszükségesebb kiegészítése lehetővé tételük. Örömmel értesültünk legközelebb, hogy a városi jog- és pénzügyi bizottság javasolja a közgyűlésnek, hogy *adassék ki a 100,000 frt már az 1895. évben*, a főszámvevő azonban előzőleg jelölje ki annak forrását, a belügyminiszter pedig kéressék fel, hogy a 200,000 frt alapítvány tevését most már érdemileg is hagyja jóvá.

— **Negyvenöt éves találkozás.** Abban az elcsüggedt időben, melyben a magyar szabadságharcz küzdő bajnokai már kiejtették a csonka fegyvert kezökből, 1849 őszén, 95 ifju szubskribált mint noviczius diák a debreczeni főiskolában. A 95-ből él ma mondhatni java korában 45 férfi, majdnem valamennyije túl a 60 éven. A 45 férfiból 20-an jelentek meg a folyó november hó 7-dik napjára a főiskolai háznagy hivatal helyiségébe kitűzött 45 éves találkozásra. Megható jelenetek bőven voltak, midőn némelyek 38—40 év óta egymást nem látván, találgatták, hogy kinek szorítják kezökben oly sok év leforgása után baráti kezét? A megjelentek közt egyháztársadalmi jeles férfiak is többen voltak, kikre ref. anyaszentegyházunk nemes önérzettel tekint. A jelenlevők névsora ez: Bernáth István (H.-Pályi), Szabó János (Kőrös-Tarcsa), Szarka Boldizsár (Vetés), dr. Medve Kálmán (Debreczen), Vecsey Viktor (Debreczen), Áron Miksa (Debreczen), Várad Szabó Miklós (Debreczen), Bige Sándor (Debreczen), Eszenyi Sándor (N.-Várad), Báthori István (H.-Pályi), Osváth Gyula, Kiss Gábor (M.-Pályi), Gáll József (N.-Várad), Nagy Lajos (Szalonta), Kémeri Gábor, Nagy Károly (Dengeleg), Bujdosó Lajos (Debreczen), Mándi Benő (Dámos-Oroszi), Bajza Antal, Pálfalvai N. — A viszontlátás édes örömeinek hangja még le sem csendesedett egészen, midőn egyházi életünknek kiváló alakja, dr. Medve Kálmán debreczeni ügyvéd presbiter és főisk. gazdasági tanácsos állott fel, s hálát adva a megtartó Isteni Gondviselésnek, a viszontlátás megható órájában örömeinek az által is kifejezést óhajt adni, hogy ama nélkülözésekkel küzdő főiskolai tanítóképezdészek részére, közöttök leendő szétosztásra kik csupán kenyérral láttatnak el, 200 koronát ad át a tanárkarhoz leendő átadás végett a főiskolai háznagy kezéhez. A kellemes meglepetés éljenzésben nyilvánult, s az adakozó lelkesedés, mintha tüzet fogott volna, néhány perc alatt 386 koronát hozott össze, minden felhívó vagy buzdító szózat nélkül; 20 korona az adakozók közmegegyezésével egy meg nem nevezendő egyén segedelmére elvonatván, 376 korona jutott a tápintézet ellátásában nem részesülhető tanítóképezdei ifjak segedelmezésére. — Az adakozók s első sorban a nemes kezdeményező, két irányban gyakoroltak üdvös hatást. Egyik magában a segélyezésre szorult szegény sorsu ifjak sorsán való enyhítés. Ez magában is a legnagyobb elismerésünkre méltó. A másik az az új mozzanat, hogy a segélyezés tárgyának megválasztásával dr. Medve Kálmán ur rámutatott ama kiáltó szükségre, mely mielőbbi kielégítést sürget. Vajha közelebbi egyházkerületi közgyűlésünknek ide vonatkozó törekvése sikerre vezetne! Vajha az új tápintézet megnyitása alkalmával a közönség részéről mutatkozott szent lelkesedés még egyszer lángra gyuladna, hogy a csupán száraz kenyéren élő szegény sorsu tanítóképezdészeknek tápintézet ellátására némi alap volna összehozható!! Éljenek a 45 éves találkozást ünneplők, éljenek a nemes adakozók!

— **A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság** f. hó 10-én, d. u. 5 órakor Budapesten az ág. h. ev. egyház disztermében tartandja közgyűlését.

— **Kérelem Debreczen város nagyérdemű közönségéhez.** Főiskolánk ifjuságának küldöttei f. hó 14. és 15. napjain a főiskolai tápintézetre szokásos segélygyűjtés végett házanként keresik meg a nagyérdemű közönséget. Ugy a gyűjtőket, mint azon ügyet, a melyre gyűjtenek, a közönség részvétele s buzgó pártfogásába ajánlom. Debreczen, 1894. nov. 8. Kiváló tisztelettel: Dr. Öreg János, akadémiai igazgató.

— **Idősb Boross Tóby István** nyugalmazott törvényszéki bíró, városunk köztisztelt érdemes polgára f. hó 8-án életének 71-ik évében váratlanul elhunyt. A megboldogult derék férfi nemcsak városi és egyházi közéletünk terén fejtett ki áldásos tevékenységet, hanem főleg mint kollegiumi gazdasági tanácsstag, idejének s munkaerőjének java részét főiskolánk szolgálatára szentelte. Méltó tisztelettel s kegyelettel őrizi hát emlékét az Alma Mater is. Temetése 10-én délután a város értelmiségének teljes részvételével folyt le. Nyugodjék békével! Legyen áldott emlékezte!

— **Mult számunkhoz** tévedésből néhány olyan példányba is mellékelünk előfizetést sürgető jegyzéket, mely az előfizetést teljesített olvasóink kezéhez jutott. Kérjük a tévedés elnézését s az ok nélküli sürgetés figyelmen kívül hagyását. De annál hathatósabban kérjük most már hátralékosainkat, hogy sürgetésünket méltóztasanak figyelemre méltatni, és a tetemes hátralékot beküldeni. A kiadóhivatal.

TARTALOM-JEGYZÉK: A református egyház helyzete az új viszonyok között, s a református lelkész teendői az egyháztársadalomban. Csiky Lajos. — **Tarcsa:** A Zsidókhöz írt levél kritikái és bibliai theologiai szempontból. — Kovács Ferencz. — Könyvismertetés. Balogh Ferencz. — Régiségek. Révész Kálmán. — Külföld. Molnár Lőrincz. — **Irodalom.** — **Külföldi élekek.** — Hirdetés.

Felelős szerkesztők és laptulajdonosok:

Dr. ERDŐS JÓZSEF és Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat

a máramaros-ugocsa ev. ref. egyházmegyében levő *viski* egyház lelkészi állomására, melynek évi jövedelme, készpénz, földek, stóla és failletményben, az ürmezei és vajnági leány egyházak jövedelmével együtt: 1911 korona. E jövedelemnek fele — a stólán kívül — az első évben, a gyámintézetet illeti. Az elválasztott lelkész 1895 április 24. köteles állomását elfoglalni.

A pályázni kívánók, szabályszerűen föl szerelt kérvényeiket nt. *Csernák István esperes* úrhoz Tamásváralján (Ugocsa m. u. p.: Batarcs) *folyó hó 29-ig* terjeszszék be.

Debreczen 1895. november 1.

KISS ÁRON
püspök.